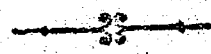
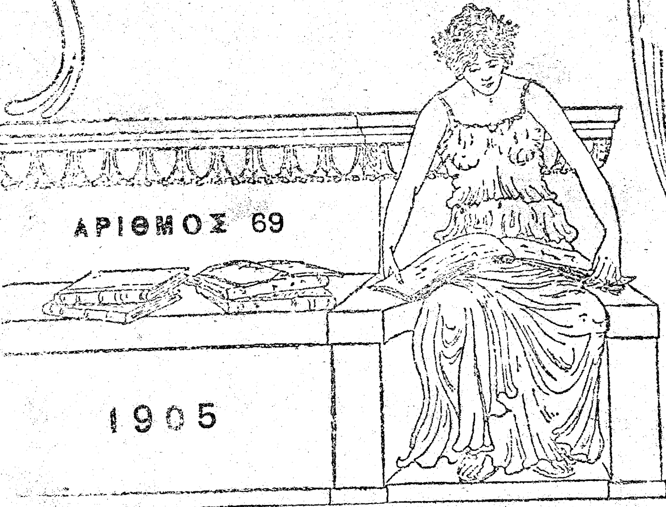
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ
ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ 69

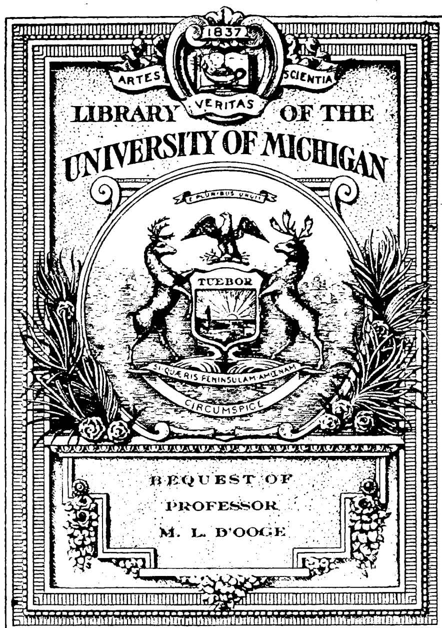
1905

ΥΠΟ ... ΙΣ

ΣΥΛΛ ... ΩΝ

Δ. ...
Μ. ... ΗΣ
Α. ...
Γ. ...

(Διατάξ ... ὑπὸ

Σκοπὸ ... ιεων
ἠθικὴ καὶ ... εται
διὰ τῆς δ ... ων,
εἰκόνων, ... είου
καὶ Παιδ ... τὸ ὁποῖον
ἤθελε κριθῇ πρόσφορον ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου.

—Τὸν Σύλλογον διοικεῖ ἐννεαμελὲς Συμβούλιον, ἀνανεούμενον κατὰ διετίαν ὡς πρὸς τὸ ἓν τρίτον τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἐξερχομένων διὰ κληρώσεως.

—Οἱ ἑταῖροι, προτεινόμενοι ὑπὸ ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ γενόμενοι δεκτοί, συνεισφέρουσιν ἐτησίως ἀνὰ δρ. 20, λαμβάνουσι δὲ ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τῶν μηνιαίων δημοσιευμάτων τοῦ Συλλόγου. Διαρκεῖς ἑταῖροι θεωροῦνται οἱ καταβάλλοντες ἐφ' ἅπαξ δραχμὰς 300 τοὐλάχιστον, ἀναγράφονται δὲ εὐεργέται οἱ προσφέροντες δραχμὰς 600 τοὐλάχιστον. Τὸ Συμβούλιον δύναται νὰ ὀνομάσῃ διαρκεῖς ἑταίρους, τιμῆς ἕνεκεν, καὶ τοὺς παρασχόντας ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Σύλλογον.

—Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν Βιβλιοθήκην θεωροῦνται ἀναπαλλοτρίωτα, πλὴν τῶν διπλῶν, ὧν ἐπιτρέπεται ἡ ἀνταλλαγὴ καὶ ἡ ἐκποίησις τῇ ἐγκρίσει τοῦ Συμβουλίου. Ἐν περιπτώσει δὲ διαλύσεως τοῦ Συλλόγου, τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον, ἡ Παιδαγωγικὴ Βιβλιοθήκη καὶ ἡ λοιπὴ περιουσία αὐτοῦ περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἕκαστον βιβλίον τοῦ Συλλόγου τιμᾶται λεπτὰ 40 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην καὶ 40 ἑκατοστὰ τοῦ χρ. φράγκου διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Τὰ ταχυδρομικὰ ἐπιβαρύνουν τὸν Σύλλογον.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ λάβουν τὴν σειρὰν τοῦ 1902, ἀποτελουμένην ἐκ 12 βιβλίων, δύνανται νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομηταί, προπληρώνοντες ὡς ἐτησίαν συνδρομὴν δραχμὰς 4 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην καὶ φρ. χρ. 4 διὰ τὸ Ἐξωτερικόν. Αἱ ἐτήσιαι συνδρομαὶ ἀρχίζουν πάντοτε ἀπὸ τὸν μῆνα Ἰανουάριον, οἱ δὲ ἐγγραφόμενοι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους λαμβάνουν καὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους προεκδοθέντα βιβλία. Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου, εἰς Ἀθήνας ὁδὸς Ἀκαδημίας 42, ἢ προπληρώνονται εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὁριζομένους ἀντιπροσώπους. Αἴτησις πρὸς ἐγγραφὴν συνδρομῆς, μὴ συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀναλόγου ἀντιτίμου, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δύνανται νὰ καταβάλλουν τὰς συνδρομὰς αὐτῶν εἰς τοὺς κατὰ τόπους ταμίας τοῦ Κράτους ἢ τὰ ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης

Πλὴν τούτων τὸν Σύλλογον ἀντιπροσωπεύουν:

Εἰς Βόλον ὁ κ. Κ. Παρασκευόπουλος βιβλιοπώλης, εἰς Ζάκυνθον ὁ κ. Σ. Μπαχώμης βιβλ., εἰς Κέρκυραν ὁ κ. Σ. Γουλῆς καὶ ὁ κ. Ν. Ἰωαννίδης βιβλ., εἰς Λάρισσαν ὁ κ. Θ Μακρῆς βιβλ., εἰς Πάτρας ὁ κ. Χρ. Βαριαντζᾶς βιβλ., εἰς Πύργον ὁ κ. Μ. Τερζόπουλος βιβλ., εἰς Σῦρον ὁ κ. Α. Κυριαζόπουλος βιβλ., εἰς Τρίκκαλα ὁ κ. Μ. Σπυρᾶκος βιβλ., εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ κ. Δ. Βενετοκλῆς διευθ. τοῦ Ἀβερωφείου. εἰς Ἡράκλειον Κρήτης ὁ κ. Ἀλικιώτης βιβλ., εἰς Κάϊρον ὁ κ. Κ. Εὐαγγελίδης βιβλ., εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ κ. Α.Κ. Γεράρδος βιβλ., εἰς Λεόβαν ὁ κ. Σ. Μπουντούρης, εἰς Λευκωσίαν Κύπρου ὁ κ. Μ. Βολονάκης Διευθυντὴς τῶν Παγκυπρίων εἰς Μερσίναν ὁ κ. Χρ. Κ. Μαυρομμάτης, εἰς Ὀδησσὸν ὁ κ. Α. Μάλτος καθηγ., εἰς Ρέθυμναν Κρήτης ὁ κ. Ε. Γενεράλης καθηγ., εἰς Τραπεζοῦντα ὁ κ. Ι. Παρχρίδης.

ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ Π. ΠΟΛΥΜΕΡΗ
Ἰατροῦ

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1905

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΡΙΘ. 69 — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1905

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΡΑΦΤΑΝΗ-ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου φαίνεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἰς τὸ ἐξώφυλλόν του, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν μικράν του εἰσαγωγήν. Περιττόν, ἐπομένως, νομίζω νὰ κάμω περίληψιν ἐκείνων, ὅσα θὰ ἰδοῦν ἀμέσως οἱ ἀναγνῶσται. Τώρα, ἂν ἐπέτυχα, πολὺ ἢ ὀλίγον, εἰς τὸν σκοπόν μου, ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ κρίνω· οἱ ἀναγνῶσταί μου, ἐν τῇ ἀμεροληψίᾳ των, θὰ κρίνουν πολὺ καλήτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἀπὸ ἐμέ. Ἓν καὶ μόνον σημειώνω ἐδῶ, ὅτι τοιούτου εἴδους βιβλίον, εἰς τὴν γλῶσσάν μας, διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μὲ τοιοῦτον, ὡς τὸν φαντάζομαι, πρακτικὸν σκοπόν, δὲν ἔτυχε νὰ περιπέσῃ εἰς χεῖράς μου. Δι' αὐτὸ λοιπόν, ἐπιτρέπεται ἴσως νὰ νομίζω, ὅτι τὸ μικρὸν αὐτὸ καὶ ἄνευ ἀξιώσεων ἔργον μου ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρῶτος λίθος, ἔστω καὶ ἐλάχιστος, πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ κενοῦ, εὐχόμενος καὶ ἐλπίζων, ὅτι θὰ εὑρεθοῦν καὶ ἄλλοι, πολὺ καταλληλότεροι ἀπὸ ἐμέ, νὰ συμπληρώσουν καὶ τελειοποιήσουν τὸ ἔργον.

Καρβασσαρᾶς, Ὀκτώβριος 1904.

Α. Π. Π.

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πῶς νὰ εἶνε κανεὶς εὐτυχής!

Καὶ ἡ εὐτυχία μας καὶ ἡ δυστυχία μας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέλησίν μας.
('Επικτήτου ἀξιώματα).

Πολὺ ἀσυνήθιστος ἐπιγραφή, δὲν εἶνε ἀλήθεια; Πόσοι θὰ παραξενεύεσθε βεβαίως, ἀναγινώσκοντες αὐτὴν εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου: «Πῶς νὰ εἶνε κἀνεὶς εὐτυχής!»

Ὑποθέτω τὰς διαφόρους σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σας.

Κἄποιον ἀκούω νὰ λέγῃ: Νὰ ἕνας ὁ ὁποῖος θὰ δείξῃ τὰ μέσα νὰ γίνωμεν εὐτυχεῖς! Νά, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μία λαμπρὰ ἐφεύρεσις! αὐτή, βέβαια, θὰ εἶνε ἡ πολυτιμοτέρα ἀνακάλυψις ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας τοῦ αἰῶνός μας! . . . Ἄλλον ἀκούω παραδεχόμενον ἴσως τὸ δυνατὸν τοῦ πράγματος, νὰ ἰσχυρίζεται: —Πολὺ πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ καμμία τέχνη διὰ νὰ γείνῃ κανεὶς εὐτυχής, ἀλλά, Κύριος οἶδε, πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ τὴν μάθῃ, καὶ πόση διδασκαλία! . . . . Ἄλλος,

τρίτος, θ' ἀνακράξῃ ἴσως:—Νὰ εἶνε κανεὶς εὐτυχής! καὶ εἶνέ ποτε δυνατὴ ἡ εὐτυχία εἰς τὸν ἄνθρωπον; Ἂν δὲ τύχῃ κανεὶς ἄλλος πλησίον του καὶ τὸν ἀκούσῃ, θὰ ἀπαντήσῃ ἴσως μετὰ πικρίας·—Πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ ἡ εὐτυχία εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀλλὰ δὲν ἔγεινε δι' ἡμᾶς! ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἀπολαύσωμεν!...

Δὲν εἶνε αὐταὶ περίπου αἱ διάφοροι σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν ἀμέσως εἰς τὸ πνεῦμά σας εἰς τὸν νοῦν σας; Βεβαίως ναί! τὸ αἰσθάνομαι, τὸ μαντεύω. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀκριβῶς ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀντιμετωπίσω ὅλας σας τὰς παρατηρήσεις, καὶ νὰ ἐκθέσω καθαρὰ τὸν σκοπόν μου, διὰ νὰ προλάβω τοιουτοτρόπως πᾶσαν παρανόησιν, πᾶν ὀνειροπόλημα, πᾶσαν ἄδικον ἀπογοήτευσιν.

Διὰ νὰ ὁμιλήσω κυριολεκτικῶς, δὲν ἔχω τὴν πρόθεσιν ἢ τὴν ἀξίωσιν νὰ διδάξω, νὰ παρουσιάσω κανὲν μυστικόν, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ γίνετε εὐτυχεῖς. Ἡ εὐτυχία, βεβαίως, εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῶν νομιμωτέρων, τῶν διακαεστέρων πόθων μας, εἶνε ἡ διαρκής μας προκατάληψις, ὁ φυσικώτερος πόθος ὅλων μας· ἀφ' ἧς στιγμῆς, νήπια ἀκόμη, ἀρχίσωμεν νὰ ἐννοῶμεν ὁπωσδήποτε τὸν γύρω μας κόσμον μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, αὐτὴν ἀναζητοῦμεν, καὶ ἐξαντλοῦμεν ὅλας μας τὰς δυνάμεις διὰ νὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν· ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς τελευταίας μας στιγμὰς ῥίπτομεν πρὸς αὐτὴν ἓν τελευταῖον βλέμμα, πλῆρες ἐλπίδος, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ἴσως εἰς τὴν ἄλλην ζωήν, τὴν ζωὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία μᾶς ἀνα-

μένει, καὶ τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ ποικίλαι θρησκεῖαι τοῦ κόσμου τὴν ὑπόσχονται χωρὶς καμμίαν ἐξαίρεσιν, τὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν θὰ ζήσῃ ἡ ψυχή μας ἡ ἀθάνατος.

Ἀλλά,μ'ὅλα ταῦτα, ἂν ἡ ἐπὶ τῆς γῆς εὐτυχία εἶνε ὁ ἀδιάκοπος, ὁ αἰώνιος πόθος μας, πολὺ φοβοῦμαι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μήπως δὲν εἶνε ἄλλο τι, παρὰ μόνον ἓν εἶδος ὀνείρου, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου· διότι ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν ἀπολαύσωμεν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν, ἔχομεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας ἔμφυτον τὴν αἰωνίως ἀναγεννωμένην ἀνάγκην καὶ ἄλλων, νέων ἀπολαύσεων, καὶ ἄλλων ἀποκτήσεων· ἔμφυτον, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς εἶνε τὸ πλέον ἀχόρταστον συναίσθημά μας, ὡς προσθήκη καὶ αὐτὸ εἰς τὰ τόσα ἄλλα δυσάρεστα τῆς ζωῆς μας. Ἡ ζωή μας, πρὸς δυστυχίαν μας, εἶνε σπαρμένη μὲ τόσους κινδύνους, καὶ μὲ τόσους σκοπέλους, ὥστε οὐδεμία ἀνθρωπίνη σοφία, καμμία ἀνθρωπίνη ἐπιτηδειότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς παρακάμψῃ, χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν, ἄλλοτε βαρύτερον καὶ ἄλλοτε ἐλαφρότερον, καὶ χωρὶς νὰ ἀκριβοπληρώσῃ τὸν βαρὺν φόρον τῆς δυστυχίας, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἂν τὴν λάβῃ κανείς. Ἀφίνων ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ μέρος, μόνον τοῦτο σημειώνω· δὲν εἶνε τόσαι φοβεραὶ ἀσθένειαι καὶ ἄλλα τυχαῖα συμβάντα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφαρπάζουν ὅλως ἀπροσδοκήτως, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ περιμένομεν ἴσως ὀλιγώτερον, μᾶς ἀφαρπάζουν, λέγω, ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀγκάλας μας τὰ πλέον ἀγαπητά μας ὄντα καὶ μᾶς ἀφίνουν ἐδῶ κάτω

μόνους, μὲ συντετριμμένην καρδίαν, μὲ κατάπληκτον καὶ πληγωμένην τὴν ψυχήν; Καὶ πόσα ἄλλα καὶ ἄλλα, σωματικὰ καὶ ἠθικὰ δυστυχήματα δὲν ὑπάρχουν!

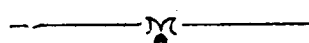
Ἀλλὰ ὅσον ἀληθῆ καὶ ἂν εἶνε τὰ ἀνωτέρω, ὅπως ἀληθὲς εἶνε ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπομένωμεν αὐτά, τὰ πλεῖστα ὅσα κακὰ τῆς ζωῆς, ἄλλο τόσον εἶνε ἀληθές, καὶ δύναται πᾶς ἄνθρωπος φιλαλήθης νὰ τὸ βεβαιώσῃ, ὅτι ὑπάρχουν καὶ πάρα πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως, καὶ δυνάμεθα πραγματικῶς πολλάκις, νὰ τ' ἀποφύγωμεν, ἢ νὰ τὰ ἐλαφρώνωμεν τόσον, ὥστε σχεδὸν νὰ μὴ μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν. Ἄλλως δὲ ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς εὐχαριστήσεων καὶ ἀπολαύσεων, τόσον ὑλικῶν, καθὼς καὶ ἠθικῶν, τὰς ὁποίας πᾶς ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διακοπτομένην ἀπὸ δυσάρεστα συμβεβηκότα διαδοχήν των ἠμποροῦν νὰ ἀποτελέσουν μίαν ὕπαρξιν, μίαν ζωήν, τὴν ὁποίαν ὁ καθεὶς εἶνε πρόθυμος ν' ἀποκαλέσῃ εὐτυχῆ.

Ἀλλ' ἆρά γε, αὐτὴ ἡ ζωή, ἡ λεγομένη εὐτυχὴς ἢ περίπου εὐτυχής, εἶνε προωρισμένη δι' ὀλίγους μόνον, τοὺς ὁποίους ηὐνόησεν ἡ τύχη, ἢ εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν ἀπολαύσουν ὅλοι, καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι δὲν φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ ἔχουν τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο στοιχεῖα; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα· αὐτὸ προτίθεμαι καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσωμεν μαζί. *Πῶς νὰ εἶνε κανεὶς εὐτυχής!*—φράσις τὴν ὁποίαν καθιέρωσαν μὲν ἴσως οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν αἰώνων, ἀφ' ἧς ὑπάρχει ὁ ἄνθρω-

πος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν φρονῶ, ὅτι θὰ ἦτο καλήτερον νὰ τὴν μετατρέψωμεν ὡς ἑξῆς·—Πῶς νὰ εἶνε κανεὶς ὀλιγώτερον δυστυχής!

Ἡ πρόθεσίς μου, καθὼς βλέπετε, εἶνε πολὺ μετριοφρονεστέρα, παρ᾽ ὅσον ἐφάνη ἴσως κατ᾽ ἀρχὰς καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως· ἔχω δὲ καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν θὰ εἶνε καὶ ὀλιγώτερον ὠφέλιμος. Ὁμολογῶ πρὸς τούτοις προκαταβολικῶς, ὅτι μὲ πολλὴν καὶ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἀπεφάσισα ν᾽ ἀναλάβω τὴν μικρὰν αὐτὴν μελέτην τῆς τόσον δυσκόλου τέχνης, τὴν ὁποίαν τόσοι καὶ τόσοι σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀκόμη χρόνους, ἐμελέτησαν, ἀπὸ τοῦ Σωκράτους μέχρι τοῦ Δρόζ· καθὼς ὁ Πλάτων, ὁ Κικέρων, ὁ Σενέκας, ὁ Μονταίνιος, ὁ Πασκάλ, ὁ Φενελών, ὁ Φραγκλῖνος καὶ τόσοι ἄλλοι ἠθικολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἀφιερώθησαν μὲ ὅλην των τὴν καρδίαν καὶ κατηνάλωσαν ὅλον τὸ πνεῦμά των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ πρὸς φωτισμὸν καὶ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν πρόκειται νὰ σηκώσωμεν κανὲν βάρος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ μεγάλην δύναμιν, τί κάμνομεν; Συναθροιζόμεθα πολλοί, δύο, πέντε, δέκα, συνεννοούμεθα, συμφωνοῦμεν, καταβάλλομεν ὅλοι ὁμοῦ τὴν δύναμίν μας, παρορμῶντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ διὰ τῆς φωνῆς ἀκόμη, καὶ σηκώνομεν τὸ βάρος. Καὶ ἡ ζωὴ λοιπὸν εἶνε ἓν μέγα βάρος διὰ τοὺς περισσοτέρους, δι᾽ ὅλους ἠμπορῶ νὰ εἴπω· δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θριαμβεύσωμεν, νὰ ὑπερνικήσωμεν τὰς ἀπείρους δυσκολίας της, εἰμὴ συνεννοούμενοι μεταξύ μας εἰλικρινῶς, ἀνταλλάσσοντες φιλικὰς συμβουλὰς καὶ

ἰδέας, παροτρύνοντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ ἐπιδεικνύοντες θάρρος ἀνδρικόν. Σήμερον, ἀκούετε τὴν ἰδικήν μου φωνήν, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, καὶ εἶνε φωνὴ εἰλικρινής, φωνὴ φίλου, ὅστις ἐνεθυμήθη τοὺς λόγους ἑνὸς Λατίνου ποιητοῦ, τοῦ Τερεντίου: «Καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι, καὶ τίποτε ἀνθρώπινον δὲν πρέπει νὰ μοῦ εἶνε ξένον».—Αὔριον θ' ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ ἄλλου, μεθαύριον ἄλλου, καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ τοιουτοτρόπως, ἀλλὰ μόνον τοιουτοτρόπως, διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἴσως θὰ κατορθώσωμεν νὰ ὑπερπηδήσωμεν τὰς ἀπείρους δυσκολίας καὶ ἀθλιότητας τῆς ζωῆς ἢ τοὐλάχιστον νὰ τὰς ἐλαφρώσωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἡ τύχη.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀκόμη χρόνους καὶ μέχρι σήμερον, κληρονομικῶς φαίνεται ἐφαντάσθησαν μίαν θεότητα — ἂς τὴν ὀνομάσωμεν μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα — εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδωκαν καὶ ἀποδίδουν γενικῶς, πάρα πολὺ μεγάλην σημασίαν καὶ ἐπιρροὴν εἰς τὰς καθημερινάς των πράξεις· τὴν ψευδῆ αὐτὴν θεότητα τὴν ὠνόμασαν καὶ τὴν ὀνομάζουν ὅλοι *Τύχην*. Τὸ κατ' ἐμέ, δὲν πιστεύω εἰς αὐτὴν τὴν κυρίαν Τύχην, δὲν ἐπροσκύνησα, οὔτε καὶ προσκυνῶ αὐτὴν τὴν φανταστικὴν θεάν. Διότι ναὶ μὲν εἶνε ἀλήθεια, καὶ παραδέχομαι, ὅτι ὑπάρχουν μερικαὶ σπάνιαι καὶ ἐντελῶς τυχαῖαι περιστάσεις, ἔκτακτά τινα συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητα τῆς θελήσεώς μας, τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ὁποῖα πραγματικῶς ἔχουν καλὴν ἢ κακὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ βίου μας πολλάκις· ναί, αὐτὸ εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ παραδεχόμενος τοῦτο ἀποκρούω τὴν πίστιν, τὴν γενικὴν σχεδὸν πεποίθησιν τοῦ πολλοῦ κόσμου, ὅτι ἡ Τύχη ἁπλῶς, καὶ αὐτὴ μόνη, εἶνε ἡ αἰτία καὶ ἐξήγησις, ἢ ἀφορμή, ὅλων τῶν καλῶν ἢ κακῶν περιστάσεων καὶ τῶν πράξεων ἀκόμη τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὁ δεῖνα εἶνε

εἰς λαμπρὰν κατάστασιν, εὐδοκίμησεν— ἆ! αὐτὸς εἶχε Τύχην! Ὁ τάδε ἀπέτυχεν— ἆ! ὁ ταλαίπωρος, δὲν εἶχε Τύχην!

Αὐταὶ εἶνε φράσεις, τὰς ὁποίας ἀκούομεν καθ' ἡμέραν, τὰς ἐπαναλαμβάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς πολλάκις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς πραγματικῆς σημασίας των. Εἶνε φράσεις ὄχι σωσταὶ πάντοτε, διότι παρουσιάζουν εἰς τοὺς ἀκούοντας τὴν ἰδέαν τοῦ πεπρωμένου, τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναποφεύκτου, καλοῦ ἢ κακοῦ, χωρὶς καμμίαν πραγματικὴν δικαιολογίαν· καθόσον τὸ συμπέρασμά των εἶνε, ὅτι πρέπει ν' ἀρνηθῇ κανεὶς τὸ ἀτομικῶς ὑπεύθυνον ἑνὸς ἑκάστου, καὶ πᾶσαν ἀνάγκην ὑπάρξεως λογικοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, νὰ παραλύῃ δ' ἐντελῶς τὴν ἀτομικὴν ἐνεργητικότητα, καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀπαρνῆται τὴν κατόπιν ὡρίμου σκέψεως καὶ ἀποφάσεως δρᾶσιν τοῦ ἀτόμου, ἡ ὁποία εἶνε διαφόρων, ἐννοεῖται, βαθμῶν, καὶ μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ δι' ἕκαστον ἄνθρωπον.

Καὶ πραγματικῶς πῶς θέλετε εἷς ἄνθρωπος ν' ἀποφασίσῃ νὰ ἐργασθῇ, νὰ κάμῃ ὅ,τι δήποτε, ν' ἀναλάβῃ μίαν ἐπιχείρησιν εἴτε εὔκολον εἴτε δύσκολον, ἂν πρέπῃ, ἂν προϋποθέτῃ ὅτι, χωρὶς τὴν συνδρομὴν αὐτῆς τῆς φανταστικῆς θεᾶς, τῆς Τύχης, χωρὶς τὴν βοήθειάν της οἱ κόποι του, αἱ προσπάθειαί του θὰ χαθοῦν εἰς μάτην; Ἀλλὰ τότε, εἰς τί χρησιμεύει τὸ λογικόν, ἂν μὴ διὰ νὰ ὁδηγῇ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πράξεις του, ὥστε νὰ ἐκλέγῃ τὸ συμφερώτερον εἰς αὐτόν, τὸ καλήτερον; Εἰς τί χρησιμεύει ἡ πεῖρα μὲ τὰς γνώσεις ὅσας

ἀποκτᾷ κανείς, ἂν μὴ διὰ νὰ βοηθῇ τὸ λογικὸν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀποφάσεις του ;

Αἱ ὁποιουδήποτε εἴδους ἐπιτυχίαι τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, αἱ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν πραγματικῶς ὡς πρὸς τὴν σχετικὴν μεταξύ των εὐημερίαν, ἔχουν αἰτίας κρυφίας ἐνίοτε, ὀφθαλμοφανεῖς πολλάκις, ἀλλ' ἀναντιρρήτους πάντοτε, καὶ ἂν λάβετε τὸν κόπον νὰ ἀναζητήσετε αὐτὰς τὰς αἰτίας, θὰ τὰς εὕρετε ὄχι ἔξω τοῦ καθενός, ἐκτὸς σπανίων τινῶν περιστάσεων, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Βολιδοσκοπήσατε, ἐξετάσατε τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καὶ θὰ τὰς εὕρετε ὡς ἀποτελέσματα τῆς εὐφυΐας του, τῆς ἀναπτύξεώς του, τῆς παιδείας ἢ τῆς ἀμαθείας του, τοῦ χαρακτῆρός του τέλος. Βλέπετε αἴφνης δύο ὁμήλικας ἐργάτας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς λαμβάνει μεγαλήτερον ἡμερομίσθιον ἀπὸ τὸν ἄλλον· διατί ἆρά γε; Ἴσως διότι ὁ εἷς εἶνε τυχηρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον ; ὄχι ! ἀλλὰ διότι εἶνε προσεκτικώτερος, τακτικώτερος εἰς τὴν ἐργασίαν του, ἐπιτηδειότερος εἰς τὰς χεῖρας, διότι τέλος ἐξέλεξεν ἔργον καταλληλότερον διὰ τὸν χαρακτῆρά του, διὰ τὰς δυνάμεις του. Διατί ἐκεῖνος ἐκεῖ ζῇ μὲ τὴν οἰκογένειάν του ἀνετώτερον, ἐνῷ αὐτὸς ἐδῶ εὑρίσκεται πάντοτε στενοχωρημένος ὑλικῶς, ἐνῷ καὶ οἱ δύο λαμβάνουν τὸν αὐτὸν μισθόν ; Διατί ἐκεῖνος συντηρεῖ τὴν οἰκογένειάν του εὐκολώτερον καὶ εὐπρεπέστερον παρὰ τὸν γείτονά του, ὁ ὁποῖος ἔχει ἴσως καὶ μικροτέραν οἰκογένειαν; Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐκεῖ εἶνε φρόνιμος, οἰκονόμος καὶ πάντοτε νηφάλιος, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἐδῶ εἶνε σπάταλος, μεθύει συχνά,

ἐνίοτε δὲ καὶ χαρτοπαικτεῖ. Εἶνε λοιπὸν λογικόν, εἶνε ὀρθὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐκεῖνος ἔχει τύχην, αὐτὸς ὄχι ; ὅτι ἐκεῖνον ἐκεῖ τὸν βοηθεῖ ἡ Τύχη, αὐτὸν δὲ ἐδῶ τὸν κατατρέχει ; Νομίζω ὅτι ὄχι. Αἴτιον τῆς εὐημερίας τοῦ ἑνὸς εἶνε τὰ προτερήματά του, τῆς δὲ κακοδαιμονίας τοῦ ἄλλου τὰ ἐλαττώματά του.

Σᾶς ἀναγγέλουν αἴφνης, ὅτι εἰς ὡρισμένον γραφεῖον ἢ ἐργοστάσιον ὑπάρχει μία θέσις κενὴ καὶ ζητοῦν ὑπάλληλον· σεῖς ὅμως, ἀντὶ νὰ σπεύσετε, ἀφίνετε νὰ παρέλθουν ὀλίγαι ἡμέραι ἢ καὶ ὧραι, προτοῦ ἀποφασίσετε νὰ μεταβῆτε ἐκεῖ. Πηγαίνετε τέλος, παρουσιάζεσθε, ἀλλὰ σᾶς λέγουν: — Κρῖμα ! ἀπὸ χθές, ἢ πρὸ μιᾶς ὥρας, μᾶς ἦλθεν ἄλλος ὑπάλληλος· ἂν ἤρχεσο ὀλίγον ταχύτερον . . . . Φεύγετε μὲ σκυμμένην τὴν κεφαλήν, καὶ ψιθυρίζετε μέσα εἰς τὸ στόμα σας : — Πόσον ἄτυχος εἶμαι !

Ἀναλαμβάνετε μίαν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν· ἀλλά, σεῖς ὅλον τὸ ἐναντίον, σεῖς τὴν κάμνετε μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀπροσεξίαν καὶ ἀφροντιστίαν. Τότε λοιπὸν φυσικὰ ἀποτυγχάνετε καὶ ζημιώνεσθε. — Τί ἀτυχία ! ἀμέσως ἀνακράζετε.

Εἶσθε ἴσως ἀσθενοῦς κράσεως, καὶ ἡ ὑγεία σας ἔχει ἀνάγκην μερικῶν προφυλάξεων· σεῖς ὅμως, κάθιδρος ἐκ τῆς ἐργασίας σας, πίνετε ψυχρότατον νερὸν διὰ νὰ εὐχαριστήσητε πρὸς στιγμὴν τὴν δίψαν σας, ἢ ἐκτίθεσθε εἰς ῥεῦμα ἀέρος διὰ νὰ δροσισθῆτε, καὶ ... κρυολογεῖτε καὶ ἀσθενεῖτε. — Ἆ ! δὲν ἔχω τύχην ! λέγετε.

Ἤ, κατασκευάζετε ἰκρίωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ἐργασθῆτε, ἀλλὰ δὲν δίδετε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν κατασκευήν του, ἀναβαίνετε εἰς αὐτὸ καὶ κρημνίζεται καὶ πληγώνεσθε.—Τί κακὴν τύχην ἔχω! φωνάζετε.

Ἢ εὑρίσκεσθε εἰς ἅμαξαν, εἰς τροχιόδρομον καὶ κατέρχεσθε ἢ πηδᾶτε προτοῦ σταθοῦν ἐντελῶς οἱ ἵπποι, ἢ ἡ ἀτμομηχανή,· ἀλλά, κακὸς ὑπολογισμὸς τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ἢ ἓν παραπάτημα σᾶς ἀνατρέπει, πίπτετε, πληγώνεσθε ἢ θραύετε μίαν χεῖρα, ἕνα πόδα. — Ἄχ! ἀνακράζετε, τί ἀτυχία μὲ κυνηγᾷ!

Τέλος παντοῦ καὶ πάντοτε ὅλα τὰ ἀποδίδετε εἰς τὴν τύχην!

Λοιπόν, εἰς ὅλα αὐτά, θὰ σᾶς ἀπαντήσω αὐστηρῶς μὲν ἀλλὰ δικαιότατα, νομίζω: Αἴ! φίλε μου· ἂν ἐπήγαινες ἐγκαιρότερον ἐκεῖ ὅπου ἦτα ἡ θέσις, ἴσως θὰ τὴν ἐλάμβανες σύ, ἀντὶ τοῦ ἄλλου· καὶ σύ, ἂν κατέβαλλες μεγαλητέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν σου, δὲν θὰ ἀπετύγχανες, καὶ θὰ σοῦ ἔφερε κέρδος ἀντὶ ζημίας· καὶ σύ, δὲν ἔπρεπε νὰ πίῃς, ἐνῷ ἦσο κάθιδρος, οὔτε νὰ ἐκτεθῇς εἰς τὸν ἀέρα, καὶ βεβαίως δὲν θὰ ἠσθένεις· καὶ σὺ ὁ ἄλλος, ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇς στερεώτερα ξύλα καὶ νὰ προσέξῃς περισσότερον εἰς τὴν σύνδεσίν των, καὶ βεβαίως δὲν θὰ ἐκρημνίζεσο μαζὶ μὲ τὸ ἰκρίωμα, καὶ δὲν θὰ ἐπληγώνεσο· καὶ σὺ ὁ τελευταῖος, δὲν ἔπρεπε νὰ πηδήσῃς ἀπὸ τὴν ἅμαξαν προτοῦ σταθῇ ἐντελῶς, καὶ βεβαιότατα δὲν θὰ ἔπιπτες νὰ θραύσῃς τὸν πόδα σου! Ὅλα αὐτὰ εἶνε λάθη ἰδικά σας, λάθη τοῦ

καθενός, καὶ ὄχι τῆς Τύχης. Ἡ Τύχη, αὐτὴ ἡ θεὰ ὅπως τὴν παραδέχεσθε οἱ περισσότεροι ἴσως, καθόλου δὲν ἀνεμίχθη εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, καθόλου! ἀπ' ἐναντίας! διότι πρέπει νὰ παραδεχθῆτε ὅτι πολλάς, τὰς περισσοτέρας φοράς, ἡ νωθρότης μας, ἡ ὀκνηρία, ἡ ἀμέλεια, ἡ ἀνακρίβεια, ἡ ἠθικὴ ἀδυναμία, ἡ παράλογός μας βία, μᾶς κάμνουν καὶ ἀποτυγχάνομεν, εἰς πλείστας ὅσας καλὰς περιστάσεις, τὰς εὐκαιρίας ὅπως λέγουν, τὰς ὁποίας τὰς ἥρπασαν ἄλλοι εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, τὰς ἐξεμεταλλεύθησαν ὅπως ἔπρεπε διὰ νὰ ἐπιτύχουν, καὶ ἐπέτυχαν, ἡμεῖς δέ, ἀντὶ νὰ μεμφώμεθα τὸν ἑαυτόν μας, καὶ μόνον τὸν ἑαυτόν μας, καὶ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ διορθωθῶμεν τοὐλάχιστον εἰς τὸ μέλλον, τοὐναντίον σταυρώνομεν τὰς χεῖρας, καὶ ἀρκούμεθα νὰ λέγωμεν· Αἴ, τί νὰ σοῦ κάμω! δὲν ἔχω τύχην· ἂν εἶχα τύχην! . . .

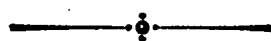
Ἀλλὰ θὰ μοῦ εἰπῆτε ἴσως, καὶ τὸ παραδέχομαι, ὅτι εἶνε ὀχληρόν, ὅτι εἶνε δύσκολον, νὰ προσέχῃ κανεὶς ἀκατάπαυστα καὶ νὰ ἐπιτηρῇ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι εἶνε μία ἐνόχλησις, νὰ μὴ εἰμπορῇ κανεὶς νὰ παραβλέψῃ ἐνίοτε, καὶ κατ' ἐλάχιστον ἀκόμη, τοὺς κανόνας τῆς φρονήσεως, χωρὶς νὰ τιμωρηθῇ δι' αὐτὸ αὐστηρῶς, χωρὶς νὰ ὑποστῇ ὁλόκληρον σειρὰν δυσαρέστων συνεπειῶν. Ναί! ἀλλὰ τοιοῦτος εἶνε ὁ νόμος τῆς ἀνθρωπότητος, —νόμος ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν, αὐτὸν τὸν θεὸν νομοθετηθείς, καὶ τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἀπέφυγε καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀποφύγῃ, εἰς ὁποιανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἀνήκῃ, ἀπὸ τοῦ ἐπαίτου μέχρι καὶ τοῦ βασι-

λέως αὐτοῦ. Κατὰ τὸ αἴτιον, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα! καὶ εἶνε νόμος γενικός, αὐστηρὸς καὶ ἄκαμπτος. Ἀλλά, πρὸς τί, ἐπαναλαμβάνω, μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸ λογικόν; ἀκριβῶς διότι ηὐδόκησε ν' ἀφήσῃ εἰς τὴν θέλησίν μας, εἰς χεῖράς μας, πλεῖστα ὅσα μέσα ἐπιτυχίας διὰ τὸν καθημερινὸν τῆς ὑπάρξεώς μας ἀγῶνα.

Ἄνευ ἀμφιβολίας, πιστεύσατέ με, ὅταν διαγράψωμεν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν θεῶν αὐτῶν τὴν θεὰν Τύχην — τὸ τυχηρὸν αὐτὸ — βεβαίως ἐλαττώνομεν κατὰ πολὺ τὰς προφάσεις καὶ τὰς δικαιολογίας, τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι προβάλλομεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, διὰ τὰ λάθη ὅσα καθημερινῶς κάμνομεν, καὶ μοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶνε καθόλου λογικόν, εἰς τὸν αἰῶνά μας σήμερον ν' ἀπομιμώμεθα τὰς ἀνοήτους ἐκείνας μητέρας, αἱ ὁποῖαι, ὅταν τὸ βρέφος των κτυπήσῃ εἰς κανὲν κάθισμα ἢ κανένα λίθον καὶ κλαίῃ, κτυποῦν καὶ αὐταὶ τὸ κάθισμα, ἢ τὸν λίθον, ἀντὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ διορθώσουν τὴν ἀπροσεξίαν ἢ τὴν ἀνεπιτηδειότητα τοῦ τέκνου των. Τοὐναντίον πρέπει νὰ συνηθίσωμεν, νὰ συνηθίζωμεν δὲ καὶ τὰ τέκνα μας, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς μικρᾶς των ἡλικίας, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀτομικῶς ὑπευθύνου, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ πάσης δυνατῆς εὐτυχίας, ἀρχὰς τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς παραδέχονται. Ἀπόδειξις τούτου αἱ πολλαὶ καὶ διάφοροι παροιμίαι, τὰς ὁποίας καθ' ἡμέραν μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς ὁμιλίας του· ἠξεύρετε δέ, ὅτι αἱ παροιμίαι εἶνε ἡ σοφία τοῦ λαοῦ, σοφία δὲ λαοῦ, ἴσον σοφία Θεοῦ π. χ: Ὁ καθεὶς εὑρί-

σκει ὅ,τι ἔκαμε.—Κοιμᾶται, ὅπως ἔστρωσε.— Τρώγει ὅ,τι ἐμαγείρευσε. — Θερίζει ὅ,τι ἔσπειρεν. — Ὅ,τι ἔβρεξε κατέβασε κτλ.

Ἠξεύρετε τί λέγει ὁ μέγας γερμανὸς ποιητὴς Λέσιγκ εἰς ἓν δρᾶμά του, τὴν «Αἰμιλίαν Γκαλότη»; «Πιστεύσατέ με, ἡ λέξις αὐτή, Τύχη, εἶνε μία βλασφη»μία! τίποτε ὑπὸ τὸν ἥλιον δὲν συμβαίνει κατὰ »τύχην.... προσέξατε, καὶ εἰς ὅλα θὰ ἴδητε ἕνα ὡρισμέ»νον σκοπὸν ὑπὸ τῆς Προνοίας».—Καὶ ὁ μέγας Γάλλος ποιητὴς Βίκτωρ Οὑγκὼ λέγει ἐπίσης· «Μάλιστα, »βαθὺς σκοπὸς ἀποκαλύπτεται πολλάκις εἰς ἐκεῖνο, τὸ »ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουν Τύχην. Εἰς τὰ καθ' »ἡμέραν συμβαίνοντα ὑπάρχει μία μυστηριώδης χείρ, »ἡ ὁποία σημειώνει τὸν δρόμον των καὶ τὸν σκοπόν των· »πολλάκις ὀργιζόμεθα κατὰ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς »Τύχης, ἀλλ' αἰφνιδίως ἀπὸ τὸ χάος αὐτὸ ἐξέρχον»ται ἀστραπαὶ τρομεραί, ἢ ἀκτῖνες θαυμάσιαι, καὶ ἡ »ἀνθρωπίνη σοφία ταπεινοῦται τότε, πρὸ τῶν ὑψηλῶν »αὐτῶν μαθημάτων τοῦ πεπρωμένου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ὁ πλοῦτος.

Προτοῦ προχωρήσω ἀκόμη ὑποδεικνύων τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εὐτυχήσῃ ὁπωσδήποτε, ὀφείλω νὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔγραψα ἀνωτέρω, ὅτι δηλαδὴ ἔν τινι μέτρῳ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἠμποροῦμεν νὰ προπαρασκευάζωμεν καὶ νὰ διατηρῶμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν εὐτυχίαν μας, ἢ τὰ ἀτυχήματά μας. Καὶ διὰ νὰ σᾶς καταπείσω ἐντελῶς περὶ τούτου, ἂς λάβωμεν, ἂν θέλετε, ἓν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον βεβαίως θὰ σᾶς κάμῃ ἐντύπωσιν, διότι θὰ τὸ λάβω ἀπὸ μίαν τάξιν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι, εἶμαι πεπεισμένος, κατέχουν διαρκῶς τὸ πνεῦμά σας, καὶ αὐτὴν ἀκόμη ἴσως τὴν στιγμὴν ἐν ᾧ κρατεῖτε εἰς χεῖράς σας τὸ μικρὸν αὐτὸ βιβλίον. Ἂς λάβω λοιπὸν ὡς παράδειγμα τὸν πλοῦτον.

Διὰ τοὺς περισσοτέρους τῶν ἀνθρώπων τὰ πλούτη, δηλαδὴ τὰ πολλὰ χρήματα, εἶνε αὐτὴ ἡ εὐτυχία· καὶ ὅμως, ἡ ἰδέα αὐτὴ εἶνε μία μεγάλη καὶ λυπηρὰ παρανόησις, διότι τὰ πλούτη μόνα των δὲν ἀποτελοῦν τὴν εὐτυχίαν· τὰ χρήματα, ἁπλούστατα, εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ διάφορα μέσα διὰ νὰ γείνῃ κανεὶς εὐτυχής, καὶ τίποτε ἄλλο. Τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς χρήματα,

καὶ μάλιστα πολλά, εἶνε βεβαίως πρᾶγμα εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον, καὶ διὰ τὸν κύριόν των καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους· διότι βεβαίως δὲν θὰ ἐπαναλάβω οὔτε θὰ μιμηθῶ τὸν μῦθον τῆς ἀλώπεκος μὲ τὰ σταφύλια, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ εὑρίσκοντο πολὺ ὑψηλὰ δι' αὐτὴν καὶ δὲν τὰ ἔφθανεν, δι' αὐτὸ τὰ ἐχαρακτήρισεν ὡς πράσινα καὶ ἄωρα! Λοιπόν, δὲν θὰ τὴν μιμηθῶ λέγων, ὅσα εἶπαν μερικοὶ φιλόσοφοι, ὡς ὁ Διογένης, ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν εἶνέ τι καλόν, ὄχι! Ἐν τούτοις, μολονότι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶνε παιδαριῶδες πολὺ νὰ περιφρονῇ κανεὶς τὴν δύναμιν καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν χρημάτων, δὲν πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ ἀντίθετον συμπέρασμα, ἀπατώμενοι καὶ ἀπατῶντες ἄλλους ἐπὶ τῆς πραγματικῆς σημασίας καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀξίας των· διότι τὸ μόνον ἀληθὲς περὶ αὐτῶν, καὶ μὲ ὀλίγας λέξεις, εἶνε τὸ ἑξῆς: Ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν χρημάτων καὶ τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον κατέχεις, δύνασαι νὰ εὐτυχήσῃς, ἢ νὰ δυστυχήσῃς ἐξ αἰτίας των. Ἰδοὺ διατί:

Καθ' ἡμέραν σχεδὸν βλέπομεν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι περιστοιχίζονται ἀπὸ ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ πλούτου, δηλαδὴ λαμπρὰν κατοικίαν, ὑπηρέτας πολλούς, ἁμάξας, πλούσια ἐνδύματα, ἐνῷ τὰ μέγαρά των ἀντηχοῦν ἀπὸ χορούς, διασκεδάσεις, μουσικὴν κ.τ.λ. Τότε σπεύδομεν ν' ἀνακράξωμεν· — Ἰδοὺ εὐτυχεῖς ἄνθρωποι! Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ βιαζώμεθα τόσον πολὺ εἰς τὰς γνώμας μας· πρέπει πρῶτον νὰ ἐξετάσωμεν ποίαν χρῆσιν τῶν χρημάτων του, τῶν θησαυρῶν του

κάμνει ὁ ἄνθρωπος αὐτός, καὶ τότε μόνον νὰ ὑπογράψωμεν τὸ πιστοποιητικὸν τῆς εὐτυχίας του. Καὶ ἐν πρώτοις, ἂς ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα ὑπὸ καθαρῶς οἰκονομικὴν ἔποψιν· ἂς ἴδωμεν ποῖος λέγεται ἢ μᾶλλον, πρέπει νὰ λέγεται πλούσιος καὶ ποῖος πτωχός.

Παλαιὸς Γάλλος ἠθικολόγος, ὁ Λαβρυγέρος ἔγραψε βιβλίον μὲ ἐπιγραφὴν «Χαρακτῆρες». Εἰς αὐτὸ μεταξὺ πολλῶν καὶ διαφόρων κοινωνικῶν καὶ ἠθικοφιλοσοφικῶν χαρακτηρισμῶν καὶ παρατηρήσεων ἔχω καὶ τὸν ἀκόλουθον ὁρισμὸν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ, πολὺ λογικόν, πολὺ δίκαιον, καὶ πρὸ πάντων ἀληθέστατον. Κατ' αὐτὸν δηλαδή, δὲν πιστεύω δὲ νὰ ἀντιλέγῃ καὶ κανείς: «Πλούσιος εἶνε, καὶ πρέπει νὰ λέγε-»ται, ὁ ἐσοδεύων περισσότερα ἀφ' ὅσα δαπανᾷ, πτω-»χὸς δὲ ὁ ἐξοδεύων περισσότερα τῶν ὅσα εἰσπράττει». Μὲ ἄλλους λόγους, δύναται νὰ ὀνομασθῇ πτωχός, ὅστις ἔχει μὲν εἰσοδήματα 150 ἢ 200 χιλιάδων δραχμῶν π.χ. ἀλλὰ ὑπογράφει κατ' ἔτος καὶ χρεωστικὰ ὁμόλογα 10, 20, 30 χιλιάδων, πλούσιος δὲ τοὐναντίον, ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ δὲν ἔχῃ εἰσόδημα παρὰ μόνον 5, 8, 10 χιλιάδων, κατορθώνει ὅμως νὰ ἔχῃ κατ' ἔτος περίσσευμα μιᾶς, δύο, τριῶν χιλιάδων. Αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ὑπὸ καθαρῶς οἰκονομικὴν ἔποψιν· τώρα ἂς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὸ ἠθικήν.

Ποίαν ἰδέαν ἔχετε, σᾶς παρακαλῶ, περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὴ δυνάμενος νὰ ἐξοδεύῃ καθ' ἡμέραν πλέον τῶν 50 δραχμῶν, χάριν ματαιοφροσύνης, ἢ ἐπιδείξεως, ἢ ἄλλου τινὸς πάθους, ἐξοδεύει 100, καὶ μετὰ

2, 3, 5 ἔτη τοιαύτης σπατάλου ζωῆς, ἕνεκα τῶν καταχρήσεων ἀποθνήσκει εἴς τι νοσοκομεῖον ἢ αὐτοκτονεῖ, διότι ἐσυνήθισεν εἰς αὐτὴν τὴν σπατάλην καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ σώφρονα βίον; Ἢ περὶ ἑνὸς φιλαργύρου, ὅπως ὑπάρχουν πολλοί, ὅστις παρ' ὅλα τὰ χρήματά του καὶ τοὺς θησαυρούς, τοὺς ὁποίους ἔχει κρυμμένους εἰς τὸ ἀχυρόστρωμά του, ἢ θαμμένους εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς οἰκίας του, στερεῖται ἑκουσίως πάντων καὶ ζῇ ὡς ἐπαίτης ἄθλιος, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ συναθροίζῃ ἓν πρὸς ἓν τὰ χρυσᾶ νομίσματα, ἢ τὰ ἑκατοντάδραχμα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποθνήσκει, αὐτοκτονῶν τρόπον τινὰ καὶ αὐτός, ἐξ αἰτίας τῶν στερήσεων, τῆς κακῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀθλίας κατοικίας καὶ τῆς ζωῆς ἐν γένει, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν, αὐτὸς μόνος του, εἰς τὸν ἑαυτόν του; Καὶ οἱ δύο, νομίζω, εἶνε ἄξιοι οἴκτου καὶ οὐδὲν πλέον.

Τώρα, λάβετε ἀφ' ἑτέρου καὶ ἕνα καλὸν καὶ τίμιον ἐργάτην, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ λαμβάνει ἐλάχιστα, ἓν ἁπλοῦν ἡμερομίσθιον, κατορθώνει ὅμως καὶ αὐτὸς νὰ ζῇ, καὶ τὴν οἰκογένειάν του νὰ διατηρῇ καλῶς, καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος ἢ καὶ τοῦ ὑστερήματός του νὰ δίδῃ μίαν, δύο, πέντε δραχμὰς εἰς ἐλεημοσύνας, ἢ εἰς ἀγαθοεργοὺς σκοπούς. Αἴ, λοιπόν! δὲν νομίζετε ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος, ὄχι μόνον ἄξιος οἴκτου δὲν εἶνε, παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς δύο ἄλλους ἐκείνους πλουσίους, ἀλλὰ μᾶλλον τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἀκόμη δὲ καὶ πλούσιος σχετικῶς πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἀπέναντι τῶν δύο ἐκείνων ἀθλίων;

Βλέπετε λοιπόν, ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὰ χρήματα, ἡ ἐξ αὐτῶν εὐτυχία δὲν ἔγκειται κυριολεκτικῶς εἰς τὸ μεγαλήτερον ἢ μικρότερον ποσὸν οὔτε εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην κοινωνικὴν θέσιν τοῦ κατέχοντος, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον τὰ μεταχειρίζεται. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐκ τῶν χρημάτων εὐτυχία ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἀπὸ μόνην τὴν θέλησίν μας, καὶ πιστεύω νὰ συμφωνῆτε εἰς ὅσα λέγω, διότι βεβαίως κατακρίνετε τὴν ἀθλιότητα τοῦ φιλαργύρου, ὅστις δὲν θέλει νὰ ἀπολαύσῃ τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει, ὠφελῶν καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους, ὅπως καὶ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος χάριν ματαιοφροσύνης καὶ ἐπιδείξεως ἐξοδεύει πλέον τῶν δυνάμεών του καὶ καταστρέφει τοιουτοτρόπως καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὅσους τυχὸν ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτόν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς ἀποτείνω καὶ μίαν ἐρώτησιν ; Εἴσθε καὶ σεῖς ἆρά γε ἐν τῇ πτωχείᾳ σας σωφρονέστερος ἀπὸ τὸν τελευταῖον αὐτόν; Μὰ τὴν ἀλήθειαν ἔχω τὸ θάρρος ν' ἀπαντήσω ἐγὼ ἐξ ὀνόματός σας διὰ τοὺς περισσοτέρους σας, τοὐλάχιστον, ὄχι ! ὄχι, δυστυχῶς ! Διότι, ἐνῷ ὅλοι μας πιστεύομεν, ὅτι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν καλῶς τὰ χρήματα, ἂν θὰ ἀποκτήσωμεν, ἐν τούτοις ποδοπατοῦμεν πολλάκις δυστυχῶς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν στέλλομεν εἰς κόρακας ἀπὸ τώρα, ἐνῷ ἀκόμη εἴμεθα σχεδὸν πτωχοί ! Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ σφάλμα ὑποπίπτομεν ὅλοι σχεδὸν ὅλων τῶν τάξεων, πρὸ πάντων ὅμως οἱ

ἀποτελοῦντες τὴν μέσην λεγομένην τάξιν, οἱ ὑπάλληλοι δηλαδή, οἱ ἐργάται καὶ ἄλλοι ἐπαγγελματίαι, οἱ ὁποῖοι παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰ παραδείγματα καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως, τῶν πλουσίων, προσπαθοῦν νὰ τοὺς ἀπομιμηθοῦν ὅπως-ὅπως, ἐξοδεύουν συνεπῶς ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των καὶ καταστρέφονται. Πρὸς τὰς δύο λοιπὸν αὐτὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ μεγαλήτερον μέρος εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, πρὸς αὐτὰς καὶ ἀποτείνομαι κυρίως, ἀπὸ τὰς συνηθείας δὲ αὐτῶν καὶ τὴν καθημερινὴν ζωήν των θὰ ἐκλέξω κατὰ προτίμησιν καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ θέματός μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

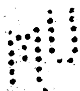
Αἱ διασκεδάσεις.

Οἱ ἐργάται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ὡς πόρον ζωῆς ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἡμερομίσθιόν των μόνον, τὸ ὁποῖον μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὰς καθημερινάς των ἀνάγκας. Καὶ ὅμως, μολονότι ἀπολαμβάνουσιν τόσον ὀλίγα (διότι εἶνε ἀληθὲς ὅτι οὐδαμοῦ σχεδὸν οἱ ἐργάται πληρώνονται ὅσα ἔπρεπε), μήπως τὰ μεταχειρίζονται κἂν αὐτὰ τὰ ὀλίγα καλῶς καὶ ὅπως πρέπει; Πόση φρόνησις, πόση ἐπιτηδειότης μάλιστα δὲν ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς ἀναποφεύκτους ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας; Καὶ ὅμως μὲ πόσην ἀπαραδειγμάτιστον ἀφροσύνην δὲν θυσιάζουν πολλάκις ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ἐντὸς στιγμῶν τινων, ὅσα θὰ ἐπήρκουν διὰ τὴν διατροφὴν καὶ συνεπῶς διὰ τὴν ἡσυχίαν, τὴν ὑλικὴν εὐτυχίαν τῆς οἰκογενείας των ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα, ἕνα μῆνα πολλάκις! Διότι· ἐκεῖνος, ὅστις ἐξοδεύει παραλόγως καὶ μίαν δραχμήν, ἓν τάλληρον, ἐπίσης εἶνε ἄφρων, ἔνοχος καὶ πταίστης, ὅσον καὶ ὁ ἐκ τῶν λεγομένων πλουσίων ἐξοδεύων παραλόγως ἓν εἰκοσιπεντάδραχμον ἢ ἑκατοντάδραχμον — τὸ ποσὸν δὲν σημαίνει τίποτε.

Ὁ γράφων ταῦτα ἐπὶ πολὺ καὶ εἰς διαφόρους πόλεις

κατῴκησα εἰς συνοικίας κατοικουμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἐργάτας, ἔζησα μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός μου δὲ ἀκόμη εὐκολώτερον (ὡς ἰατρὸς) ἀντελήφθην καὶ ἔμεινα κατάπληκτος πολλάκις ἐξ ὅσων εἶδα καὶ παρετήρησα. Παραδείγματος χάριν, πολλάκις τὴν ἡμέραν τῆς πληρωμῆς τῶν ἡμερομισθίων τῆς ἑβδομάδος ἢ τῆς δεκαπενθημερίας, συνήθως τὸ Σάββατον, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἢ τὸ ἄναμμα τῶν φώτων, πολλάκις λέγω συνήντησα δυστυχεῖς τινας ἐξ αὐτῶν (ὄχι δυστυχεῖς, ἄφρονας ἔπρεπε νὰ εἴπω, βλέπετε ὅμως ὅτι ἡ παράλογος συνήθεια νὰ ὀνομάζωμεν τοὺς τοιούτους δυστυχεῖς παρέσυρε καὶ ἐμέ). Ἐκ τούτων ἄλλοι ἐτρίκλιζον ἐκ τῆς μέθης, ἄλλοι δὲ διατηροῦντες ἀκόμη λείψανα λογικοῦ καὶ συναισθανόμενοι ὁπωσδήποτε τὴν ἀφροσύνην των, νὰ ὑπολογίζουν μὲ τραυλίζουσαν καὶ βαρεῖαν γλῶσσαν, πόσα ἔδωκαν εἰς τὸν κάπηλον τῆς συνοικίας πίνοντες καὶ κερνῶντες τοὺς φίλους των, ἐνίοτε δὲ καὶ πόσα ἔχασαν εἰς τὸ ἐκ τοῦ προχείρου, εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον οἰνοπωλεῖον ἢ ἀλλαχοῦ, καταρτισθὲν χαρτοπαίγνιον. Καὶ εἶχαν τὸ θράσος αὐτοὶ νὰ ὑβρίζουν καὶ νὰ αἰτιῶνται τὴν κακήν των τύχην, ἐννοεῖται τὴν αἰωνίαν ἀτυχίαν, ἡ ὁποία τοὺς κυνηγᾷ, καὶ ἡ ὁποία τοὺς ἔκαμε νὰ χάσουν τὸ τρίτον, τὸ ἥμισυ πολλάκις, τὸ ὅλον ἐνίοτε τῶν ἡμερομισθίων των! νὰ χάσουν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας, ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου, τοὺς κόπους καὶ τὴν διατροφὴν μιᾶς ὁλοκλήρου ἑβδομάδος, μιᾶς δεκαπενθημερίας!

Φρίκη καὶ οἶκτος πλημμυρίζει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώ-

που, ὅταν συλλογισθῇ τὰς στερήσεις καὶ τὴν ἀθλιότητα, τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην θὰ ὑποφέρουν αἱ πτωχαὶ οἰκογένειαι τῶν ἐργατῶν αὐτῶν, αἱ γραῖαι μητέρες των, αἱ γυναῖκές των, τὰ τέκνα των! Καὶ ὅλ' αὐτά, διατί; χάριν εὐχαριστήσεως, χάριν μιᾶς φανταστικῆς διασκεδάσεως ὀλίγων στιγμῶν, τὰς ὁποίας παρακολουθεῖ πάντοτε λύπη καὶ τύψις συνειδότος ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας.

Εἰς δὲ τὰς παρατηρήσεις τῶν φίλων, τῶν συγγενῶν, τῶν προϊσταμένων των, τί ἀπαντοῦν οἱ περισσότεροι; —Ἔχετε δίκαιον, ἀλλὰ πάλιν νὰ μὴ διασκεδάσῃ κανεὶς καὶ ὀλίγον; ἢ—Τί νὰ κάμωμεν; πρέπει καὶ νὰ ξεσκάσῃ κανείς· πῶς ἀλλέως νὰ λησμονήσωμεν τὴν δυστυχίαν μας, τὰ βάσανά μας ; Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀπάντησίς των. Ἐννοεῖτε λοιπόν, καταλαμβάνετε τὴν ἀπάντησίν των; Φρονοῦν ὅτι θὰ θεραπεύσουν ἓν κακὸν μὲ ἄλλο πολὺ χειρότερον κακόν, ὅτι θὰ κλείσουν καὶ θὰ ἐπουλώσουν τὰς πληγάς των, ἀνοίγοντες καὶ ἐρεθίζοντες αὐτὰς ἀκόμη περισσότερον! Δηλαδή, ἂν ἐξ αἰτίας μιᾶς ἐκτάκτου ἀνάγκης, π.χ. μιᾶς ἀσθενείας τῆς μητρός των ἢ τῆς γυναικός των, ἀναγκασθοῦν νὰ χρεωθοῦν εἰς τὸν οἰκοκύρην των ἓν ἐνοίκιον, ἢ εἰς τὸν ἀρτοπώλην μιᾶς ἑβδομάδος ἄρτον κατ' ἀνάγκην, ὕστερον ἀπὸ μίαν διασκέδασιν, ἀπὸ ἓν ξέχασμα τῶν βασάνων των, ὅπως λέγουν αὐτοί, «ξέχασμα» τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν προηγουμένως, βεβαίως δεκαπλασιάζουν τὴν δυστυχίαν των, τὰ βάσανά των, τὴν ἀθλιότητα τῆς οἰκογενείας των, διότι αὐξάνουν τὰ χρέη των, χάνουν

τὴν πίστωσιν τοῦ ἀρτοπώλου, ὁ οἰκοδεσπότης θὰ τοὺς διώξῃ ἴσως ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, θ' ἀναγκασθοῦν νὰ ἐνεχυριάσουν ὅ,τι ἔχουν καὶ δὲν ἔχουν καὶ οὕτω καθεξῆς... Δηλαδή, μὲ δύο λέξεις χάριν,διασκεδάσεως φανταστικῆς ὀλίγων στιγμῶν ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας καὶ τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν τῶν στιγμῶν, φέρουν τὴν πραγματικὴν πλέον δυστυχίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα αὐτοὶ μόνοι των ἐντὸς τῆς οἰκογενείας των.

Ἀλλά, θὰ μοῦ εἴπουν ἴσως:—Εἶσαι λοιπὸν τῆς γνώμης ὅτι δὲν πρέπει καὶ νὰ διασκεδάζωμεν ὀλίγον, νὰ μὴ προσπαθῶμεν νὰ διερχώμεθα εὐχαρίστως τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς μας κατόπιν ἐργασίας μιᾶς ὁλοκλήρου ἑβδομάδος;—Ὄχι! φίλοι μου, ὄχι! Πολὺ μακρὰν εἶμαι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἰδέαν, οὔτε τὸ διανοοῦμαι κἄν· καὶ πολὺ φυσικά, διότι τί λογικώτερον, τί δικαιότερον καὶ φυσικώτερον τοῦ ν' ἀναπαύεται ὁ ἐργάτης, ὡς καὶ πᾶς ἄνθρωπος, κατόπιν τῆς ἐργασίας του, νὰ διασκεδάσῃ κατόπιν τῶν κόπων μιᾶς ὁλοκλήρου ἑβδομάδος; Ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον ἀκόμη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ θεωρῶ διὰ τὸν ἐργάτην,ὅπως καὶ δι' ὁποιονδήποτε ἄλλον καὶ ὁπωσδήποτε ἐργαζόμενον, εἴτε σωματικῶς εἴτε πνευματικῶς· τοῦτο ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ καθιερώθη βεβαίως ἀφ' ἧς ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ μᾶλλον ἀκόμη παλαιότερον, ἀφ' ἧς ἐκτίσθη ὁ κόσμος, καὶ τὸ παράδειγμα μᾶς τὸ ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Θεός. Ὁ Δημιουργὸς ἓξ ἡμέρας εἰργάσθη καὶ τὴν ἑβδόμην ἀνεπαύθη, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. Λοιπὸν τὴν ἐννοῶ καὶ τὴν ἐπι-

θυμῶ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν διασκέδασιν κατόπιν τῆς ἐργασίας· ἡ διαφωνία μας ἔγκειται μόνον εἰς τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐκλεγομένης διασκεδάσεως. Πόσον προτιμότερον αἴφνης θὰ ἦτο ἀντὶ τῶν ἐπισκέψεων αὐτῶν εἰς τὰ καπηλεῖα νὰ πηγαίνουν ὅλοι οἱ ὁπωσδήποτε ἐργαζόμενοι εἰς περίπατον ἔξω εἰς τὰςἐξοχὰς νὰ ἀναπνέουν καθαρὸν ἀέρα ἢ εἰς κανὲν καφενεῖον μετὰ μουσικῆς, ὅπου ἀντὶ 10 ἢ 20 λεπτῶν νὰ πίνουν ἐν ἡσυχίᾳ ἓν οἱονδήποτε ποτὸν τῆς ἀρεσκείας των, ἀλλὰ ν' ἀκούουν καὶ μουσικήν· ἢ νὰ φυλάττουν τὴν ὄρεξίν των διὰ τὴν ἐπαύριον Κυριακήν, ὅτε συνεννοούμενοι ἀφ' ἑσπέρας μὲ ἄλλην φιλικὴν ἢ συγγενικὴν οἰκογένειαν καὶ παραλαμβάνοντες μαζί των ὅ,τι θὰ ἐξώδευον διὰ τὸ γεῦμα τῆς ἡμέρας νὰ μεταβαίνουν μὲ τὰς οἰκογενείας των εἴς τινα πλησίον ἐξοχήν, ὅπου νὰ διασκεδάζουν πραγματικῶς καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαί των χωρὶς νὰ διακινδυνεύσουν τίποτε.

Λοιπὸν εἴμεθα σύμφωνοι—ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαυσις κατόπιν· φροντίδες καὶ κόποι, ἀλλὰ καὶ διασκέδασις εἶνε νόμος τῆς φύσεως, νόμος τοῦ Θεοῦ. Προσοχὴ μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διασκεδάσεων, μὴ τυχὸν φέρομεν ὡς ἐπακόλουθα λύπας καὶ στενοχωρίας μεγαλητέρας ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἠθελήσαμεν τάχα νὰ θεραπεύσωμεν· διότι εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι ἡ ἀκολασία καὶ ἡ κραιπάλη ὄχι μόνον δὲν ἐλαττώνουν, δὲν θεραπεύουν τὰς στενοχωρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπαυξάνουν, τὰς πολλαπλασιάζουν, τρελλὸς δὲ καὶ ἄφρων νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος

ἐπαυξάνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐξ ἰδίας του θελήσεως, τὴν δυστυχίαν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς οἰκογενείας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Φρόνησις καὶ οἰκονομία.

Εἶνε πλέον ἢ καταφανές, νομίζω ὅτι ἡ τάξις, ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἐπιτηδειότης εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν καθημερινῶν ἐσόδων συντείνει πολὺ πρὸς εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τώρα νὰ προσθέσω ὅτι αἱ μικροπιστώσεις καὶ τὰ μικροδάνεια, ὅσα πολλοὶ μεταχειρίζονται πρὸς εὐκολίαν δῆθεν προσωρινήν, ὅταν εὑρεθοῦν εἰς οἰκονομικὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας γεννᾷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀνοησία των, νὰ προσθέσω λέγω ὅτι ἡ μέθοδος αὐτὴ εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ χειρότερα μέσα οἰκονομικῆς ἀνακουφίσεως; Τὸ εὑρίσκω περιττόν, τὸ ἐννοεῖτε καὶ μόνοι σας πιστεύω· φῶς φανερὸν εἶνε ὅτι ὁ κανονισμὸς καὶ περιορισμὸς τῶν ἐξόδων συμφώνως πρὸς τὰ ἔσοδα, μαζὶ μὲ πᾶσαν δυνατὴν οἰκονομίαν, ἐξασφαλίζουν τὸν ἄνθρωπον σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς κινδύνους. Ἀλλ' ἡ οἰκονομία εἶνε μία ἀπὸ τὰς πλέον δυσκόλους ἀρετὰς καὶ σχεδὸν ἀδύνατος εἰμπορῶ νὰ εἴπω διὰ πολλοὺς ἀπὸ σᾶς, διότι ὁλόκληρον τὸ ἡμερομίσθιόν σας, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς δὲν εἶνε καὶ μεγάλον, δυσκόλως ἐπαρκεῖ εἰς τοὺς περισσοτέρους πρὸς προμήθειαν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων πραγμάτων διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας. Ἀλλ' εἰς τὸ ζή-

τημα αὐτὸ πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς πολὺ αὐστηρὸς καὶ ἄκαμπτος, διότι προκειμένου νὰ ἐξοδεύσετε καὶ 20 ἢ 30 λεπτὰ μόνον δι' ἄλλην χρῆσιν παρὰ τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, σᾶς λέγω καὶ ἐπιμένω εἰς αὐτό, ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ τὰ οἰκονομήσετε αὐτὰ τὰ 20 ἢ 30 λεπτά, νὰ τὰ θέσετε κατὰ μέρος, νὰ τὰ φυλάξετε. Ἴσως πολλοὶ δὲν θὰ τὸ πιστεύσουν καὶ ὅμως εἶνε συνηθέστατον· ἠξεύρετε ὅτι 30 λεπτὰ καθ' ἡμέραν, δηλαδὴ 10 δραχμαὶ κατὰ μῆνα περίπου, ἂν τὰ καταθέτῃ κάνεὶς τακτικὰ εἰς ἓν Ταμιευτήριον, ὡς τὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἢ τῆς Βιομηχανικῆς π.χ., ἠξεύρετε ὅτι μετὰ 10 ἔτη θὰ σᾶς κάμουν κυρίους 1500 δραχμῶν περίπου ; καὶ 2500 καὶ πλέον, μετὰ δεκαπέντε; ἐννοεῖτε ὅτι, ἂν ὁ υἱός σας ἐργαζόμενος μίαν οἱανδήποτε ἐργασίαν ἀπὸ 12 ἢ 13 ἐτῶν π. χ., κατ' ἀρχὰς μὲν βεβαίως ὑποχρεωτικῶς, κατόπιν δὲ ἐκ συνηθείας, κάμνῃ αὐτὴν τὴν μικρὰν οἰκονομίαν ἐκ τοῦ μισθοῦ του, ἐννοεῖτε, ὅτι μετὰ 8 ἢ 10 ἔτη θὰ ἔχῃ ἓν καλὸν μικρὸν κεφάλαιον διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ μόνος του μίαν ὁποιανδήποτε ἐργασίαν, ν' ἀνοίξῃ μόνος του ἓν μικρὸν κατάστημα, ἂν ἦτο ὑπάλληλος πλησίον ἐμπόρου, ἢ νὰ καταρτίσῃ μικρὸν ἐργοστάσιον, ἂν ἐμαθήτευεν εἰς τέχνην τινά; Ἐννοεῖτε ὅτι ἂν αὐτὸ τὸ ἴδιον πρᾶγμα τὸ κάμῃ ἡ κόρη σας, ἡ ἀδελφή σας, ἐργαζομένη εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἤδη εὐτυχῶς βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, εἰς ἡλικίαν 20—25 ἐτῶν θὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένην τὴν μικράν της προῖκα ;

Ἀλλὰ ὅτι διὰ νὰ κατορθωθῇ τοῦτο, πρέπει τὰ τέ-

κνα νὰ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ παράδειγμα τῶν γονέων των, τοῦ πατρός των, τῆς μητρός των, τὸ παράδειγμα τὸ ἰδικόν σας τέλος, διότι πιστεύσατέ με, σᾶς τὸ διαβεβαιῶ μὲ τὸν ἐπισημότερον τρόπον, ὅτι τίποτε δὲν ἐπιδρᾷ περισσότερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου, παρὰ τὸ καλὸν παράδειγμα. Βεβαίως καὶ αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ ὁδηγίαι συντείνουν πολύ, ἀλλὰ ποτὲ ὅσον τὰ παραδείγματα· ὅ,τι καλὸν ἢ κακὸν μανθάνουν τὰ τέκνα μας, τὸ ὀφείλουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, τοὺς γονεῖς των, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τοὺς ξένους. Δι' αὐτὸ πολὺ σπανίως θὰ ἰδῆτε παιδία καλῶν καὶ τιμίων γονέων νὰ ἐξοκείλουν.

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἄλλος παράγων πιθανῆς καὶ σχετικῆς εὐτυχίας, ἡ οἰκονομία, τῆς ὁποίας τὴν πραγματικὴν ἀξίαν θὰ αἰσθανθῇ κανεὶς πρὸ πάντων ἐν καιρῷ καταναγκαστικῆς ἀργίας, εἴτε ἕνεκα ἀσθενείας, εἴτε ἕνεκα πραγματικῆς ἐλλείψεως ἐργασίας, περιστάσεις αἱ ὁποῖαι πολλάκις δυστυχῶς συμβαίνουν εἰς ὅλας τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπαγγέλματα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀπροσεξίας εἴτε εἰς τὴν τροφὴν εἴτε εἰς τὴν ὑγιεινὴν προφύλαξιν, διὰ τὰς ὁποίας πάλιν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα ὑπεύθυνοι καὶ ὄχι ἡ Τύχη, ἡ δὲ δευτέρα ἕνεκα τοῦ μεγάλου συναγωνισμοῦ πολλάκις, ἢ τῆς πραγματικῆς ἐλλείψεως ἐργασίας, ἢ ἕνεκα κακῆς συνηθείας τὴν ὁποίαν πολλοὶ δυστυχῶς ἔχουν, τοῦ νὰ ἀλλάσσουν συχνὰ κατάστημα ἢ ἐργοστάσιον, καὶ ἐν γένει προϊσταμένους.

Καὶ διὰ μὲν τὴν ἀπὸ λόγους ἀσθενείας ἀργίαν δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ, ἀφοῦ εἶνε γνωστόν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν προκαλοῦμεν μὲ τὰς διαιτητικὰς ἀπροσεξίας μας· προσοχὴ λοιπὸν περισσοτέρα εἰς τὸ μέλλον καὶ καταπολέμησις τοῦ κακοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἶναι τὰ μόνα φάρμακα.

Ἐπίσης, ὅταν ὑπάρχῃ πραγματικὴ ἔλλειψις ἐργασίας δι' οἱονδήποτε λόγον, δύσκολον εἶνε, δυστυχῶς, νὰ εὕρῃ κανεὶς τὸ ἀντιφάρμακον αὐτῆς τῆς καταναγκαστικῆς ἀργίας. Μερικοί, μελετήσαντες ἰδιαιτέρως τὰ κοινωνικὰ αὐτὰ ζητήματα, ἐπρότειναν τὸ ἑξῆς ἀντιφάρμακον : νὰ διδάσκωνται δηλ. τὰ παιδία, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δύο ἐργασίας, δύο τέχνας διαφόρους, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ ἀντικαθιστοῦν ἡ μία τὴν ἄλλην, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπάρχει πραγματικὴ ἔλλειψις ἐργασίας εἰς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε τόσον εὔκολον δυστυχῶς εἰς τὴν πατρίδα μας, ὅπου δὲν ὑπάρχουν, ὅπως ἐν Εὐρώπῃ, ἐπίτηδες βιοτεχνικὰ σχολεῖα, τόσον διὰ τὰ ἄρρενα καθὼς καὶ διὰ τὰ θήλεα. Δύσκολον λοιπὸν πραγματικῶς τὸ ἀντιφάρμακον εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν καταναγκαστικὴν ἀργίαν· ἀλλὰ ἡ ἐξ αἰτίας συχνῆς ἀλλαγῆς ἐργοστασίου ἢ καταστήματος ἀπώλεια ἐργασίμων ἡμερῶν αὐτὴ εἶνε ἀσυγχώρητος. Πόσον κακὴ συνήθεια νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς τὴν συχνὴν ἀλλαγὴν καταστημάτων ! πόσον ἐπικίνδυνος εἶνε διὰ τὴν οἰκονομικὴν καταστασιν τοῦ ἐργάτου ! Πολλοὺς ἐργάτας ἐγνώρισα, ὅπως καὶ σεῖς πιστεύω, οἱ ὁποῖοι σπανίως ἔμειναν ἐπὶ ἓξ συνεχεῖς μῆνας εἰς τὸ

αὐτὸ κατάστημα, εἰς τὸ ἴδιον ἐργοστάσιον· καὶ διατί αὐτό; διότι αἴφνης ὁ τάδε προϊστάμενος εἶνε πολὺ αὐστηρός, καὶ ὁ ἄλλος ὀλίγον δύστροπος, «γκρινιάρης», ὅπως λέγουν κοινῶς. Τὸ παραδέχομαι, πιθανὸν νὰ εἶνε ἀληθινὸν αὐτό, καὶ δίκαια τὰ παραπονά σας, ἀλλά, σᾶς παρακαλῶ, ποῦ καὶ πότε δὲν εὑρίσκομεν ἐναντιότητας, «ἀναποδιὲς» κατὰ τὴν συνήθη μας φράσιν, εἰς τὸν καθημερινόν μας βίον;

Σημειώσατέ μου καὶ μίαν μόνον ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ἐπεράσατε ὁλόκληρον, χωρὶς νὰ λάβετε ἀφορμὴν δυσαρεσκείας μὲ ἕνα ὁποῖον δήποτε ἄνθρωπον, μὲ τὴν ἐργασίαν σας, μὲ τὸν ἴδιον ἑαυτόν σας, ἐπὶ τέλους! δὲν πιστεύω νὰ κατορθώσετε νὰ εὕρετε μίαν τοιαύτην μοναδικὴν ἡμέραν! Καὶ ἐπὶ τέλους, δὲν πρέπει, δὲν εἶνε δίκαιον νὰ ὑποφέρωμεν μὲ ὑπομονὴν τὰς ὑποφερτὰς δυστροπίας τῶν ἄλλων, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶνε δυνατόν, ἢ μᾶλλον εἶνε πιθανώτατον, ὅτι ἔχομεν τὸ ἴδιον ἐλάττωμα ἀπέναντί των, καὶ ἀφοῦ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς μικρᾶς θυσίας, αὐτῆς τῆς δικαιολογημένης ὑπομονῆς μας, κατορθώνομεν νὰ κερδίζωμεν ἐντίμως τὸν ἄρτον μας, τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας μας; Εὕρετέ μου, σᾶς παρακαλῶ, μίαν καὶ μόνην ἐργασίαν, ἓν καὶ μόνον ἐπάγγελμα οἱονδήποτε, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου, ἀπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ μέχρι καὶ τοῦ ὁδοκαθαριστοῦ, ἕνα καὶ μόνον ἐπιστήμονα, ἕνα ἰατρόν, ἕνα δικηγόρον, ἕνα καθηγητήν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ πάσχῃ ὅ τι καὶ σεῖς, ὁ ὁποῖος δὲν ᾐσθάνθη μίαν τὸ ὀλιγώτερον δυσαρέσκειαν μὲ ἀνώτερον, ἢ μὲ κατώτερόν

του, καὶ τότε ὑποχωρῶ ἐγώ, καὶ ἀποσύρω ὅλα ὅσα εἶπα, ἀλλὰ σᾶς διαβεβαιῶ, ὅτι δὲν θὰ εἰμπορέσητε νὰ μοῦ εὕρετε ἕνα τοιοῦτον λευκὸν κόρακα !

Ποσάκις δὲν εἶδα, ὅπως καὶ σεῖς ἐπίσης θὰ ἀντελήφθητε, ἐργάτας (ἀναφέρω πάλιν ἐργάτας καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀπετάθην, διότι ἀπαρτίζουν τὴν πολυαριθμοτέραν τάξιν τῆς κοινωνίας), οἱ ὁποῖοι χάρις εἰς μίαν ἀπερισκεψίαν, ἓν πεῖσμα, μίαν «κακοκεφαλιάν», ἐγκατέλειψαν τὸ κατάστημα, τὸ ἐργοστάσιον, ὅπου εἰργάζοντο, νὰ μὴ εὑρίσκουν θέσιν, νὰ μὴ εὑρίσκουν ἐργασίαν, παρὰ ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας πραγματικῆς ἀγωνίας, καὶ κόπον πολὺν καὶ δυσκολίας ! . . . Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ διάστημα τῆς σπανιώτατα δικαιολογημένης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀδικαιολογήτου ἀργίας, τί γίνεται ; τί συμβαίνει ; Πρέπει νὰ φάγῃ κανείς, βεβαίως, καὶ ἡ οἰκογένεια ἐπίσης. Τί θὰ συμβῇ λοιπόν ; τί πλέον δυσάρεστον, τί πλέον ἐπικίνδυνον ἀφ᾽ ὅσα φαντάζεσθε διὰ τὴν οἰκονομικήν σας κατάστασιν· χρεώνεσθε κατ᾽ ἀνάγκην, δανείζεσθε, ὀλίγα ἢ πολλά, ὑποθηκεύετε ὅ,τι ἔχετε σεῖς ἢ ἡ σύζυγός σας πολύτιμον, ἀξίας τινὸς ὁπωσδήποτε, καί...τὸ χάνετε διὰ παντός, διότι πολὺ σπανίως θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἐξοφλήσετε ἐγκαίρως τὸ δάνειον, καὶ τοιουτοτρόπως καταστρέφεσθε ὑλικῶς, πολλάκις δὲ καὶ σωματικῶς, διότι δυστυχῶς εἶνε παρατηρημένον, ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις παραμονεύουν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ καιροφυλακτοῦν αἱ πλέον φοβεραὶ ἀσθένειαι διὰ νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰς οἰκογενείας. Τέλος ἀπελπίζεσθε, ἡ δὲ ἀπώλεια τοῦ θάρρους, ἡ ἀπελ-

πισία ποῦ ὁδηγεῖ; εἰς τὴν ἀθλιότητα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοχειρίαν, αὐτὴν τὴν ἀκατανόητον, τὴν ἀνευλαβῆ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀνανδροτάτην, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπίδειξιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς ζωῆς μας κυριαρχικῶν δικαιωμάτων μας, ὅπως θέλουν μερικοὶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἄνανδρον αὐτήν, τὸ ἐπαναλαμβάνω, πρᾶξιν, ἀλλὰ καὶ παράλογον καὶ ἄδικον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, λογικὴν καὶ κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικήν, διότι ἀντιστρατεύεται εἰς ἓν ἀρχαιότατον φιλοσοφικὸν ἀξίωμα: ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταστρέψῃ ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπανορθώσῃ, νὰ κατασκευάσῃ ἐκ νέου— εἰς αὐτὸ δὲ τὸ ἀξίωμα καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα ἐστηρίχθη καὶ στηρίζεται πρὸ πάντων καὶ ἡ κατάργησις τῆς θανατικῆς ποινῆς, τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν πολλὰ εὐρωπαϊκὰ Κράτη, πρωτοστατοῦντα εἰς τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν)· τοιαύτη δὲ πρὸ πάντων εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου· μόνος ὁ Θεὸς τὴν ἔδωκε, καὶ μόνος Αὐτὸς ἔχει δικαίωμα νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ!

Ἀπεμακρύνθην ὅμως ἀπὸ τὸ θέμα μου· ἐπανέρχομαι λοιπὸν εἰς αὐτὸ ἀρκούμενος ἀντὶ παντὸς ἄλλου νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὸν ἐργάτην, καθὼς καὶ εἰς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον ἐξαρτώμενον ὁπωσδήποτε ὑλικῶς ἀπὸ ἄλλους, ἕνα καταλληλότατον διὰ τὴν περίστασιν μῦθον τοῦ περιφήμου μυθολόγου καὶ φιλοσόφου Γάλλου, τοῦ Λαφονταίνου, τὸν μῦθον τοῦ ὄνου, ὁ ὁποῖος μὴ ὢν εὐχαριστημένος ἀπὸ τοὺς ἑκάστοτε αὐθέντας του, ἀπὸ τὸν

κηπουρόν, διότι τὸν ἐξύπνα πολὺ πρωῒ διὰ νὰ φέρῃ τὰ λάχανά του εἰς τὴν ἀγοράν, ἀπὸ τὸν βυρσοδέψην, διότι τὸν ἐφόρτωνε πολὺ καὶ ἐμύριζαν ἄσχημα τὰ δέρματα, ἀπὸ τὸν ἀνθρακοπώλην, διότι ἐπέστρεφε πολὺ ἀργὰ εἰς τὸν σταῦλόν του, καὶ οὕτω καθεξῆς, καὶ ἀλλάσσων καθημερινῶς αὐθέντας, ἀντὶ καλητέρας εὕρισκε πάντοτε χειροτέραν τύχην καὶ χειροτέραν περιποίησιν, ἡ ὁποία τὸν ἠνάγκαζε νὰ ἐνθυμῆται μὲ ἀναστεναγμοὺς τοὺς προηγουμένους του κυρίους.

Ἀλλά, θὰ μοῦ εἰπῆτε ἴσως:—Καὶ λοιπὸν εἶσαι τῆς ἰδέας ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν τύχην μας, ἀπὸ τὴν θέσιν μας, νὰ μένωμεν πάντοτε στάσιμοι ὅπου εὑρέθημεν καὶ νὰ μὴ ἐπιζητῶμεν τὴν καλητέρευσιν τῆς καταστάσεώς μας;— Ὄχι! δὲν εἶμαι αὐτῆς τῆς γνώμης, οὔτε τὸ ἐφαντάσθην κἄν, διότι πολλάκις ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καταστήματος, τοῦ ἐργοστασίου, πολλάκις δὲ καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, ὠφέλησαν καὶ ὠφελοῦν σημαντικὰ καὶ ὑπὸ ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν. Ἓν μόνον ἀπαιτῶ ἀπὸ σᾶς, νὰ ἐκτιμᾶτε τὰ πράγματα προηγουμένως καὶ εἰς τὴν πραγματικήν των ἀξίαν, νὰ ζυγίζετε τὰς περιστάσεις, νὰ ὑπολογίζετε τὴν πιθανὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἀλλαγῆς προϊσταμένου ἢ καὶ ἐπαγγέλματος ἀκόμη, ἀλλὰ νὰ λαμβάνετε ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἀποτυχίαν, ἢ τὰς ζημίας ἐκ τῆς ἐσπευσμένης ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεώς σας, μὴ τυχὸν ζημιωθῆτε ἀντὶ νὰ ὠφεληθῆτε, καθὼς ἐλπίζετε. Τέλος σᾶς συνιστῶ περίσκεψιν καὶ φρόνησιν, καὶ πάλιν φρόνησιν.

Πόσα καὶ ποῖα ὄνειρα δὲν ἐκάμαμεν καὶ δὲν κάμνομεν καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ζωήν μας ! Πάντοτε νομίζομεν ὅτι ἡ τύχη, ἡ ἐπιτυχία δηλαδή, μᾶς περιμένει ἐκεῖ ὅπου ἡμεῖς θέλομεν νὰ πηγαίνωμεν, καὶ ποσάκις, δυστυχῶς δὲν τὸ ἀκριβοπληρώνομεν μὲ πλήρη ἀποτυχίαν ! Πόσοι καὶ πόσοι κάτοικοι τῶν ἐξοχῶν ἢ μικρῶν πόλεων, ἐκλαμβάνοντες τὴν σκιὰν ἀντὶ τοῦ πράγματος, ἐγκαταλείπουν ἢ πωλοῦν εἰς ἐξηυτελισμένας τιμὰς τὴν μικράν των περιουσίαν, τὰ κτήματά των, ἐκ τῶν ὁποίων ἔζων ἕως τότε, μετρίως μὲν ἴσως, ἀλλ' ἔζων τέλος πάντων καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαί των, καὶ ἔρχονται ν' ἀποκατασταθοῦν εἰς μεγαλοπόλεις, εἰς τὰς Ἀθήνας αὐτάς, ἢ μεταναστεύουν εἰς ξένας χώρας, ὅπως εἰς τὴν Ἀμερικὴν π. χ. τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, καὶ εὑρίσκουν τὴν ἀποτυχίαν, τὴν πραγματικὴν ἀθλιότητα, ἀντὶ τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον ὠνειρεύθησαν, τὸν ὁποῖον ἤλπισαν χάρις εἰς δύο-τρία-πέντε παραδείγματα ἐπιτυχίας ! Ἡ ἀπάτη αὐτὴ δυστυχῶς δὲν εἶνε ἀποκλειστικὴ μόνον εἰς μίαν τάξιν· τοὐναντίον εἶνε κοινὴ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς μεγάλης κοινωνικῆς κλίμακος· λοιπὸν καὶ πάλιν, περίσκεψις καὶ φρόνησις !

Κάπου, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῦ τὸ ἀνέγνωσα, εἷς ἀρχαῖος φιλόσοφός μας, ὁ Ἐπίκτητος, παρομοιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ βίου ὡς περιχαρακωμένον στρατόπεδον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπικρατεῖ τάξις καὶ πλήρης ἀσφάλεια, ἐνῷ ἔξω τοῦ στρατοπέδου

κρύπτονται καὶ παραφυλάττουν παντὸς εἴδους κίνδυνοι, δηλαδὴ ἰδέαι καὶ ἐπιθυμίαι ἐπικίνδυνοι καὶ κακοὶ συλλογισμοί, οἱ ὁποῖοι ἡμέραν καὶ νύκτα ζητοῦν νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς αὐτοῦ· ἀλλά, τὸ στρατόπεδον ἔχει σκοποὺς εἰς τὰς εἰσόδους του, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τὸ σύνθημα ἀπὸ ὅσους πλησιάζουν εἰς τὰς εἰσόδους του, καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδον. Αὐτὸ λοιπόν, ἀκριβῶς, ἂς συμβαίνῃ καὶ εἰς σᾶς ὅλους, καὶ ὅλων τῶν ἐπαγγελμάτων. Θέσατε σκοποὺς μ᾽ ἐφ᾽ ὅπλου λόγχην εἰς τὰς εἰσόδους τοῦ λογικοῦ σας, καὶ εἰς πᾶσαν φαντασίαν σας, εἰς κάθε ὄνειρον αὐτοῦ τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται καὶ ζητεῖ νὰ εἰσέλθῃ διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν μιᾶς πραγματικότητος, ὁ σκοπὸς ἂς τοῦ ζητῇ τὸ σύνθημα, δηλαδὴ τὴν ὠφελιμότητά του, τὴν χρησιμότητά του, καὶ τότε μόνον ἐπιτρέπῃ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐγκατάστασιν. Θέσατέ το εἰς ἐνέργειαν διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν καὶ πρᾶξιν τοῦ βίου σας, καὶ νὰ εἶσθε πλέον βέβαιοι, ὅτι κατὰ λογικὴν καὶ φυσικὴν συνέπειαν αἱ ἀποτυχίαι τοῦ βίου θὰ εἶναι πολὺ ὀλιγώτεραι ἢ τοὐλάχιστον πολὺ ἀβλαβέστεραι.

Καὶ λοιπόν, συνοψίζων ὅσα μέχρι τοῦδε εἶπα, λέγω. Προφανὲς εἶνε ὅτι, εἰς οἱανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἀνήκωμεν, ὑποφέρομεν καὶ ἀπολαμβάνομεν κατ᾽ ἀνάγκην, καὶ ἕνεκα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ φυσικοῦ καὶ αἰωνίου νόμου, τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος δηλαδή, ἀπολαμβάνομεν, λέγω, χάρις εἰς τὰς ὀρθὰς καὶ λογικάς, ἢ παραλόγους καὶ ἀνοήτους σκέψεις μας καὶ συνεπῶς τὰς καλὰς ἢ κα-

κὰς πράξεις μας μίαν, σχετικὴν πάντοτε, εὐτυχίαν ἔστω καὶ ὀλιγοχρόνιον, ἡ ὁποία εἶνε ὡς ἀνταμοιβή, τρόπον τινά, διὰ τὰς σοβαρὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας ἐκάμαμεν ὅπως καὶ ὅταν ἔπρεπεν. Ἡ εὐτυχία δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ ἀπὸ ἰδιοτροπίαν, δύναται νὰ εἰπῇ κανείς, εὔνοιαν τῆς τυφλῆς τύχης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Θεμέλια εὐτυχίας.

Ἡ προσπάθεια ἑνὸς ἑκάστου διὰ ν' ἀποκτήσῃ σχετικὴν καὶ δυνατὴν εὐτυχίαν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ αὐτήν, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ, τὴν γέννησιν. Ἰδού, παιδίον ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκογένειαν ἑνός. Αἴ, λοιπόν, πιστεύσατέ με, ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν ζωήν, ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς μελλούσης εὐτυχίας του. Ἐννοεῖτε, ἀναμφιβόλως, ὅτι δὲν πρόκειται τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον πλάσμα νὰ λύσῃ μόνον του τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα, ἀπόκειται ὅμως εἰς τοὺς γονεῖς του ν' ἀναλάβουν τὴν σπουδαίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν, εὐθὺς ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας, διότι δυστυχῶς οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης βρεφικῆς ἡλικίας προετοιμάζεται ἡ τύχη ἑκάστου δι' ὁλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, κατ' ἀρχὰς μέν, διὰ τῆς καλῆς σωματικῆς ἀνατροφῆς, ἀργότερα δέ, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς καταλλήλου πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διότι οὐδὲ φαντάζονται κἄν, πόσον εὐκόλως ἡ μαλακὴ καὶ εὔπλαστος ψυχὴ τοῦ παιδίου ἀποτυπώνει καὶ κρατεῖ διὰ παντὸς τὰ ἴχνη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Θὰ σᾶς ἔτυχε πολλάκις, βεβαίως, παίζοντες νὰ ἐκάματε ἐντομάς, ἢ νὰ ἐχαράξατε γράμματα διὰ μαχαιριδίου ἐπὶ τοῦ καρποῦ μικροῦ δενδρυλλίου· καὶ θὰ σᾶς ἔτυχεν ἐπίσης μετὰ πέντε, ὀκτὼ ἢ δέκα ἔτη, νὰ ἐπανίδητε αὐτὰ τὰ ἴδια δένδρα, μεγάλα ὅμως, πλέον ὑψηλά, χωρὶς νὰ φαντάζεσθε βεβαίως, ὅτι θὰ ἐπανευρίσκατε καὶ τὰ ἴχνη τῶν ἐντομῶν ἐκείνων ἢ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματός σας ἐπὶ τοῦ δένδρου, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἔχουν ἐπουλωθῆ, θὰ ἔχουν γεμίση αἱ χαραγαί, τὰς ὁποίας ἐκάματέ ποτε· καὶ ὅμως, δὲν συμβαίνει τοῦτο, αἱ πληγαὶ ἐκεῖναι οὐδέποτε κλείουν, τοὐναντίον διετηρήθησαν καὶ διατηροῦνται κάλλιστα, καὶ τὸ παραδοξότερον, διακρίνονται πολὺ καταφανέστεραι καὶ μεγαλήτεραι μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ δένδρου. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰς νεαρὰς καὶ εὐπλάστους ψυχὰς τῶν παιδίων· ὅ,τι καλόν, ὅ,τι κακὸν ἀπετυπώθη ἅπαξ εἰς αὐτάς, πολὺ δύσκολα, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ οὐδέποτε, ἐξαλείφεται, ὅταν δὲ τοὐναντίον αὐξάνῃ καὶ μεγαλίνεται, ἐκτὸς σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, καὶ τοῦτο κατόπιν κόπου καὶ τέχνης καὶ ἐπιτηδειότητος, τὴν ὁποίαν οὔτε φαντάζεται σχεδὸν κανείς, οὔτε εἶνε τοῦ καθενὸς νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ.

Λοιπόν, ὅσοι ἐξ ὑμῶν εἶναι ἤδη πατέρες, ἢ μέλλουν νὰ γείνουν τοιοῦτοι, νὰ γείνουν, δηλαδή, ἀρχηγοὶ οἰκογενείας, ἂς προσπαθήσουν διὰ παντὸς μέσου, ἐκτὸς τῆς καλῆς σωματικῆς ἀνατροφῆς, νὰ ἐπιμεληθοῦν ἐξ

ἴσου καὶ τὴν ἠθικὴν ἀνατροφήν, τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ υἱοῦ των, τῆς κόρης των, καὶ νὰ εἶναι πλέον ἢ βέβαιοι, ὅτι καταθέτουν τὰ πρῶτα θεμέλια, τὸ πρῶτον βέβαιον συστατικὸν τῆς μελλούσης εὐτυχίας τῶν τέκνων των, ἂν φροντίσουν δι' αὐτά, ἢ τὴν πρώτην καὶ μεγαλητέραν ἴσως ἀφορμὴν τῆς δυστυχίας των, ἂν τυχὸν παραμελήσουν τὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς των συγχρόνως καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξίν των.

Ἂν εἶναι δυνατόν, ποτέ, νὰ μὴ ἰδοῦν τὰ νεαρὰ αὐτὰ πλάσματα ἐντὸς τῆς οἰκογενείας των, ἄλλο τι, παρὰ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν γονέων των, τὴν ἀμοιβαίαν των ἀφοσίωσιν, τὴν μεταξύ των συμπάθειαν καὶ ἀγάπην, ποτὲ νὰ μὴ ἰδοῦν τὴν κραιπάλην καὶ τὴν διχόνοιαν, οὔτε νὰ ἀκούσουν ὕβρεις ἀνταλλασσομένας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των. Τὰ σφάλματα καὶ αἱ ἀταξίαι τῶν τέκνων μόνον διὰ τῆς γλυκύτητος καὶ τοῦ ἐπιτηδείου καὶ καλοῦ τρόπου νὰ διορθώνωνται· ἂν εἶνε δυνατόν, οὐδέποτε τὸ παιδίον ν' ἀκούσῃ ἀπὸ στόμα γονέως ὕβρεις, οὔτε ἐπίσης νὰ δαρῇ ἀπὸ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοῦτο εἶνε πολὺ ἀβέβαιος τρόπος διορθώσεως, καθιστᾷ μισητὴν εἰς τὸ παιδίον τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ προπαρασκευάζει τρόπον τινά, ὥστε ἀργότερα νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἐξουσίαν τῶν προϊσταμένων του, καὶ νὰ δυσανασχετῇ καὶ κατὰ τῆς ἐξουσίας τῆς κοινωνίας, διότι μὲ τὸν ἄγριον καὶ σκληρὸν αὐτὸν τρόπον τὸ εἰς κάθε ἄνθρωπον ἔμφυτον αἴσθημα τῆς ἀνε-

ζαρτησίας καὶ ἐλευθερίας, ἔστω καὶ παιδίον ἂν εἶναι, μεταβάλλεται βαθμηδὸν εἰς διαρκῆ ἀντίστασιν καὶ ἐπανάστασιν ἐναντίον παντὸς καὶ πρὸς πάντας.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, ἀποφεύγετε ὅσῳ τὸ δυνατὸν ν' ἀφίνετε τὰ τέκνα σας νὰ περιφέρωνται εἰς τοὺς δρόμους μόνα· δὲν ὑπάρχει προχειρότερον, ἀλλὰ καὶ χειρότερον σχολεῖον διὰ τὴν νεότητα ἀπὸ τοὺς δρόμους· γνωρίζω καὶ παραδέχομαι, ὅτι ἡ κατοικία πολλάκις εἶνε μικρὰ καὶ στενόχωρος, ὅτι τὰ παιδία εἶναι θορυβώδη καὶ ὀχληρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γνωρίζω ὅτι πολλάκις ἡ μητέρα εἶνε ἀναγκασμένη νὰ ἐξέλθῃ ἔξω, διὰ νὰ ἐργασθῇ καὶ αὐτὴ πρὸς αὔξησιν τῶν εἰσοδημάτων τῆς οἰκογενείας, ἀλλά, λαμβάνοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰ ὅρια τοῦ δυνατοῦ, προσπαθεῖτε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἀποσπάσετε τὸ παιδίον ἀπὸ τοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὀλεθριώτατοι τόσον διὰ τὴν ψυχήν του καθὼς καὶ διὰ τὸ σῶμά του. Εἰς ἄλλας χώρας ὑπάρχουν παιδικὰ ἄσυλα, καταστήματα δηλαδὴ συντηρούμενα διὰ τῆς γενναιοδωρίας πρακτικῶν καὶ φιλανθρώπων ψυχῶν, εἰς τὰ ὁποῖα δωρεάν, ἢ ἀντὶ ὀλίγων λεπτῶν, εἰμπορεῖ νὰ παραδώσῃ ἡ χάριν ἐργασίας φεύγουσα ἐκ τῆς οἰκίας της μήτηρ τὸ τέκνον της πρὸς φύλαξιν, παραλαμβάνουσα αὐτὸ πάλιν τὴν ἑσπέραν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ἀκόμη τοιαῦτα, ἐκτὸς τῶν ἀρτισυστάτων λαϊκῶν νηπιαγωγείων εἰς μόνας τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ ἄσυλα τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἰς ὅλας τὰς συνοικίας καὶ τὰς πόλεις, ὅσαι δια-

κρίνονται κυρίως διὰ τὴν βιομηχανικήν των ζωήν, καὶ κατὰ συνέπειαν ἔχουν πλῆθος ἐργατικῶν οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων καὶ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες κατ᾿ ἀνάγκην ἀπουσιάζουν καθ᾿ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς οἰκίας των.

Πολλάκις ἤκουσα καὶ ἠκούσατε καὶ ἀκούετε καθ᾿ ἑκάστην τὰ παιδία αὐτὰ εἰς τοὺς δρόμους νὰ προφέρουν τὰς αἰσχροτέρας λέξεις, πολλάκις τὰ εἴδατε ἕτοιμα μὲ τὰς χεῖρας, μὲ τοὺς πόδας, μὲ λίθους, μὲ ξύλα νὰ δέρουν καὶ νὰ δέρωνται· ἄλλοτε δέ, ἄλλα μεγαλείτερα, μὲ τὸ σιγάρον εἰς τὸ στόμα νὰ κραυγάζουν, νὰ ὑβρίζωνται μεταξύ των, νὰ ἀσχημονοῦν ἀναιδέστατα πρὸς τοὺς διαβάτας ἢ καὶ νὰ παίζουν διάφορα παιγνίδια μὲ χρήματα, ἀπολαμβάνοντα τοιουτοτρόπως τὰ πρῶτα μαθήματα, τὰς πρώτας συγκινήσεις τοῦ φοβεροῦ παθους τῆς χαρτοπαιξίας. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, αἱ συνέπειαι ποῖαι; γίνονται ἀναίσχυντα, αὐθάδη, προπετῆ, βαναυσολογοῦν, ὅλα αὐτὰ πράγματα λυπηρότατα διὰ παιδία, διότι ἅπαξ συνηθίσαντα τοιουτοτρόπως, πολὺ δυσκόλως διορθώνονται καὶ ὅταν μεγαλώσουν, ἡ δὲ τραχύτης τῶν τρόπων, ἡ βάναυσος συμπεριφορά, ἡ ἀδιαφορία τοῦ ὕφους, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ λείψουν, ὅπως ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας, ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰς κατωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας. Καὶ οἱ ἐργατικοὶ δὲν πρέπει νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὸ ὕφος τῆς συμπεριφορᾶς των, ὅπως δὲν διακρίνονται πλέον εὐκόλως καὶ ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν των· αὐτὸ δὲ θὰ ἦτο ἓν συμπλήρωμα τῆς πραγματικῆς ἰσότητος, τὴν ὁποίαν

ὀνειρεύονται καὶ ἐπιθυμοῦν ὅλαι αἱ εὐγενεῖς καρδίαι, ὅλοι οἱ ἄνευ προλήψεων ἄνθρωποι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, διότι παρῆλθε πλέον, ὅπως καὶ ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ, νὰ ἐκλείψῃ, ἡ μεσαιωνικὴ διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων εἰς εὐγενεῖς καὶ μὴ εὐγενεῖς, εἰς κυρίους καὶ ὑπηρέτας, εἰς δεσπότας καὶ εἰς εἵλωτας· ἀλλ' αὐτὸ εἶνε ἔργον τοῦ ἐκπολιτισμοῦ, ὁ δὲ πολιτισμὸς τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πρέπει νὰ δοθῇ ἡ μεγαλειτέρα προσοχή, αὐτὴ νὰ εἶνε ἡ καθημερινὴ μέριμνα καὶ φροντὶς ὅλων, ἀπὸ τοῦ τελευταίου πολίτου μέχρι τοῦ ἀνωτέρου ἄρχοντος, ἀπὸ τοῦ πτωχοτέρου μέχρι τοῦ ἑκατομμυριούχου.

Ἀλλὰ ἡ πρὸς τοῦτο βάσις, τὸ θεμέλιον, βεβαιότατα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τεθῇ μὲ τὸ νὰ διημερεύουν τὰ παιδία εἰς τοὺς δρόμους· φρίττει κανεὶς συλλογιζόμενος τὰς ὀλεθριωτάτας συνεπείας τῆς ἐγκαταλείψεως, τῆς χειραφεσίας αὐτῆς τῶν παιδίων, εἰς ὅλην τὴν ὁρμὴν καὶ τὸν ὀργασμὸν τῶν πρώτων των ὁρμεμφύτων καὶ τὰ κακὰ παραδείγματα. Μόνον φάρμακα ἐναντίον τοῦ κακοῦ αὐτοῦ εἶνε τὴν μὲν ἡμέραν τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα, εὐτυχῶς πλέον, διδάσκονται δωρεάν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πηγαίνουν τὰ παιδία ἐπὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερα ἔτη, τὴν δὲ νύκτα καὶ τὰς ἄλλας ὥρας τῆς διαμονῆς των εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ συναναστροφὴ καὶ ἡ ἀδιάκοπος ἐπίβλεψις ἐκ μέρους τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός των, οἱ ὁποῖοι ὅμως, σημειώσατέ το καλῶς, πρέπει αὐτοὶ πρῶ-

τοι νὰ δίδουν τὸ καλὸν παράδειγμα, διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης των, τῆς ἀμοιβαίας ἀφοσιώσεώς των, τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ἐκλογὴ ἐπαγγέλματος.

Τέλος, ἐσήμανεν ἡ ὥρα νὰ ἐπιδοθῇ τὸ παιδίον καὶ εἰς ἓν ἐπάγγελμα, μίαν ἐργασίαν. Ἰδοὺ καὶ μία ἄλλη ἐπίσημος στιγμή, μία σπουδαία ὥρα διὰ τὸ παιδίον, διὰ τὸν μέλλοντα ἄνδρα καὶ πολίτην, ἡ ὁποία θ' ἀφήσῃ ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη της, καὶ θὰ ἐπιδράσῃ μὲ τὰ ἀποτελέσματά της καθ' ὅλον τὸν βίον του! Διότι, πρέπει νὰ λάβετε ὑπ' ὄψιν, ὅτι, ὅταν πρόκειται νὰ ἐκλέξῃ ἓν ἐπάγγελμα τὸ παιδίον, δὲν πρέπει νὰ ἐξετασθῇ μόνον ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη, μεγάλη ἢ μικρὰ ἐπιτηδειότης τοῦ παιδίου εἰς τὰς χεῖρας, ἢ μόνον τὸ πιθανὸν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος κέρδος, πρέπει νὰ ἐξετάσετε καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν, τὴν ἔμφυτον καὶ φυσικὴν τοῦ παιδίου κλῆσιν, καὶ νὰ μὴ σταματήσετε εὐκόλως, ἐλαφρῶς εἰς τὰ πρῶτα καὶ ἀπατηλὰ ἴσως δείγματα τῆς κλίσεώς του αὐτῆς· ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἐκλογὴν ἴσως κρέμαται, ὄχι ἴσως ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε, τὸ μέλλον του, ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία του εἰς τὸ στάδιόν του, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ ἡ σχετικὴ εὐτυχία τῆς ζωῆς του. Συλλογίσθητε, ὅτι καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν τὸ παιδίον αὐτὸ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅτι ἂν δὲν

ἔχῃ δι' αὐτὸ παρὰ μόνον μέτριον ἐνδιαφέρον, ἢ καὶ τὸ ἀποστρέφεται, ὅπως συμβαίνει ἐνίοτε, οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ νὰ εἶνε ἄλλο τι, παρὰ εἷς μέτριος καὶ κατὰ συνέπειαν πτωχὸς ἐργάτης, ὀλίγα κερδίζων καὶ πάντοτε προδιατεθειμένος εἰς τὴν ἀργίαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις, ἐργάτης ἢ ἐπαγγελματίας οἱοσδήποτε, πάντοτε δυσηρεστημένος καὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του τὸν ἴδιον, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς προϊσταμένους του ἢ τοὺς πελάτας του. Μὴ λησμονεῖτε λοιπόν, ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἡ εὐτυχία τοῦ τέκνου σας εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖράς σας· σεῖς πρέπει νὰ φροντίσετε, ὥστε ἡ εἰς ὁποιονδήποτε ἐπάγγελμα μαθητεία του νὰ γίνεται ὑπὸ τοὺς καλητέρους, ὅσον τὸ δυνατόν, ὅρους, ὑλικοὺς καθὼς καὶ ἠθικούς· ἰδική σας φροντὶς εἶνε νὰ μὴ καταπιέζεται, νὰ μὴ ἐπιβαρύνεται τὸ παιδίον μὲ ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, νὰ μὴ μένῃ ἄνευ προόδου εἰς τὴν ἐπαγγελματικήν του ἀνάπτυξιν καὶ νὰ μὴ διαστραφῇ ἡ τρυφερά του ψυχή. Ὑπαρχουν, ἀληθῶς, προϊστάμενοι, οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦν καὶ ἐκπληροῦν εὐσυνειδήτως τὸ ἱερὸν αὐτὸ καθῆκον, ὅπως καὶ ἑταιρεῖαι ἢ σύλλογοι (ὄχι εἰς τὴν χώραν μας ὅμως δυστυχῶς), οἱ ὁποῖοι ἐπιβλέπουν μὲ πολυ ἐνδιαφέρον τὴν ἐκ μέρους τῶν προϊσταμένων ἐκπλήρωσιν τῆς σπουδαίας αὐτῆς ὑποχρεώσεώς των, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβαν οἰκειοθελῶς, καὶ τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύθη καὶ μετεβίβασεν εἰς χεῖράς των ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει καὶ νὰ παύσῃ, νὰ διακοπῇ ἡ πατρικὴ ἐπίβλεψις, ἡ μέριμνα τῶν γονέων.

Ταῦτα γενικῶς διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν γονέων ὀφει-

λομένην φροντίδα· ὅσον δ' ἀφορᾷ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐργασίας ἢ τοῦ ἐπαγγέλματος, τίποτε δὲν ἔχω νὰ εἴπω· ὅταν αἱ ἐργασίαι εἶναι καλαί, ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα εἶναι ἐπίσης καλά· αὐτὸ δέ, μὲ δύο λέξεις τὸ ἐξέφρασεν εἷς ἀπὸ τοὺς καλητέρους Γάλλους συγγραφεῖς, ὁ Λαβουλαίη, λέγων εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πολλά του βιβλία : «Οὐδεμία ἐργασία εἶνε κακή· μόνον ἄνθρωποι κακοὶ ὑπάρχουν»—γνώμη ὀρθοτάτη, νομίζω, καὶ ἀξία νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν. Τώρα, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω, δὲν ἔχω παρὰ νὰ παραθέσω καὶ τὴν γνώμην ἑνὸς ἀπὸ τοὺς γνωστοτέρους ἑκατομμυριούχους τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ Καρνέγη, [1] ὁ ὁποῖος ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πλούτου του, καθὼς καὶ ἄλλων ἑκατομμυριούχων, ἀπήντησε φιλοσοφικώτατα καὶ πρακτικώτατα τὰ ἑξῆς :

«Τὰς ἐπιτυχίας μου εἰς τὴν ζωήν μου καὶ τὸν »πλοῦτόν μου τὸν χρεωστῶ εἰς τὴν ἑξῆς ἀρχήν, τὴν »ὁποίαν ἠκολούθησα καὶ ἐφήρμοσα ἀπὸ μικρὸν παιδίον, »καὶ εἶνε ἡ ἑξῆς·— Μὴ περιφρονήσετε ποτέ, κανέν, »οἱονδήποτε ἐπάγγελμα, καὶ τὸ ταπεινότερον ἀκόμη· »ἐγὼ ὁ ἴδιος πολλάκις, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ σταδίου »μου, ἐσάρωσα τὸ γραφεῖον τοῦ προϊσταμένου μου· »ἀλλὰ μὴ ἀρκεῖσθε καὶ μόνον εἰς τὰ ταπεινά· ὅταν »ἅπαξ θέσετε τὸν πόδα σας εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα »τῆς κλίμακος, προσπαθήσατε νὰ προχωρῆτε πάντοτε,

---

[1] Ἰδὲ καὶ βιβλίον ἀρ. 45 «Τὸ Κράτος τοῦ Πλούτου».

»προσπαθήσατε ν' ἀναβῆτε ὅλην τὴν κλίμακα· ὁ νέος »ὁ ὁποῖος φαντάζεται τὸν ἑαυτόν του, ὅτι θὰ κατέχῃ »μίαν ἡμέραν τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου τοῦ κατα-»στήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐργάζεται ἤδη, ἐκεῖνος μό-»νον εἶνε δυνατὸν νὰ προοδεύσῃ, καὶ θὰ προοδεύσῃ, »ἀπόδειξις δὲ τούτου ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ »τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ μεγάλοι ἐπιχειρηματίαι, οἱ »περισσότεροι πολιτικοὶ ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ »πλεῖστοι, ἂν ὄχι ὅλοι, ἐξῆλθαν ἀπὸ καλύβας πτωχῶν »καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων καὶ τῶν »εὐγενῶν».

Αὐτά, λοιπόν, ὅσῳ εἶνε κανεὶς παιδίον, διότι ὁ νεανίας τεθεὶς ἅπαξ εἰς τὸν ὀρθὸν καὶ κατάλληλον δρόμον, ἀρχίζει πλέον καὶ παρασκευάζει μόνος του τὸ μέλλον του, ἀλλά, τὸ ἐπαναλαμβάνω πάλιν, μεγάλην, μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἐπιτυχίας του, εἰς τὴν εὐτυχίαν του θὰ ἔχῃ ἡ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀνατροφή του, διότι ἡ καλὴ ἀγωγή, ἡ ἀνατροφή, εἶνε ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ, λέγει ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος ὁ Κάντιος, καὶ δὲν εἶνε ψεῦδος. Ἀλλὰ δὲν εἶσθε καὶ σεῖς τῆς αὐτῆς γνώμης, ὅτι τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ὡς παιδίον ἦτο ἐπιμελὴς μαθητής, ἥσυχος, γλυκὺς τοὺς τρόπους, ὅστις ἔλαβε μίαν, ὁπωσδήποτε καλήν, προκαταρκτικὴν παίδευσιν, ὅστις ἐδιδάχθη καλῶς, ἓν ὁποιονδήποτε ὠφέλιμον ἐπάγγελμα, δὲν εἶσθε τῆς γνώμης, λέγω, ὅτι αὐτὸ τὸ παιδίον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ γείνῃ εἷς ἐργάτης σχετικῶς εὐτυχής, ἂν ἐξακολουθήσῃ τὸν ἴδιον καλὸν δρόμον, τὴν αὐτὴν διαγω-

γήν; Ἐγὼ τοὐλάχιστον ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι αὐτὸ τὸ παιδίον, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, θὰ ἐπιτύχῃ. Πιστεύω νὰ συμφωνῆτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἀρεταὶ καὶ κακίαι.

Καὶ ὅσα μὲν μέχρι τοῦδε ἔγραψα, ὅλαι αἱ ἰδιότητες αὐταί, τὰ ὁποίας ἐκήρυξα ὡς ὠφελίμους διὰ τὸν ἄνθρωπον, χρησιμεύουν κυρίως πρὸς ἕνα σκοπόν, τὴν ἱκανοποίησιν δηλαδὴ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σώματός του· ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα στοιχεῖα, καὶ ἄλλα μέσα διὰ τὴν σχετικὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς μας, διότι ὑπάρχουν καὶ ἀπολαύσεις μὴ ὑλικαί, ἀλλὰ καθαρῶς πνευματικαί.

Ἡ ἐξ ἀνάγκης καθημερινὴ ὑποχρέωσις νὰ καταβάλλωμεν ὅλας μας σχεδὸν τὰς δυνάμεις διὰ τὴν συντήρησιν καὶ περιποίησιν αὐτοῦ τοῦ ῥάκους, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν σῶμά μας, πολὺ συχνὰ μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν καὶ νὰ παραβλέπωμεν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἄλλου, τοῦ καὶ σπουδαιοτέρου, συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τῆς ψυχῆς μας, διότι βεβαίως παραδέχεσθε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε κἄτι τι ἁπλοῦν, ὕλη ἁπτὴ καὶ οὐδὲν πλέον, χῶμα δηλαδὴ ἢ χοῦς, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας μία ἀξιοθαύμαστος σύνθεσις, εἷς ἀκατάληπτος συνδυασμὸς δύο, ὅλως ἀντιθέτων πραγμάτων, ὕλης καὶ πνεύματος, τοῦ σώματος δηλαδὴ καὶ τῆς ψυχῆς.

Δὲν αἰσθάνεσθε ἐνίοτε ἐντός σας μερικὰς ἐπιθυμίας, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε σχεδὸν ἱκανοποιοῦνται, αἱ ὁποῖαι σᾶς κάμνουν ἀνησύχους, σᾶς πιέζουν, σᾶς στενοχωροῦν, χωρὶς νὰ ἠξεύρετε καὶ σεῖς ἀκριβῶς τὸ διατί, καὶ σᾶς κρατοῦν εἰς διαρκῆ ταραχήν; Δὲν αἰσθάνεσθε ἐνίοτε κἄποιάν δυσθυμίαν ἀόριστον, κἄτι τι ὡσὰν ψυχικὸν πυρετόν, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ; Βεβαίως! ὅπως καὶ πᾶς ἄνθρωπος. Λοιπόν, αὐταὶ εἶναι αἱ στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας πρὸς καταπολέμησιν, φανταστικὴν ὅμως, τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ πυρετοῦ καὶ ἐξ ἐμφύτου καταρτίζονται ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου μας σχέδια παράλογα, μωρά, ὀλέθρια πολλάκις· αὐταὶ εἶναι αἱ ὧραι, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ ἄθλια πρὸ πάντων ἔμφυτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὰ πάθη μας δηλαδή, ἐξαπολύονται συχνότατα καὶ κυριευόμεθα ἀπὸ αὐτά, νομίζοντες καὶ ἐλπίζοντες ὅτι θὰ θεραπευθῶμεν ἀπὸ τὴν δυσθυμίαν, ἡ ὁποία ἐκυρίευσε τὴν ψυχήν μας, ἐνῷ, ὅλως τοὐναντίον, δὲν εἶνε ἄλλος μεγαλήτερος ἐχθρὸς τῆς εὐτυχίας μας παρ' αὐτά· διότι δυστυχῶς τὰ πάθη, ἡ μέθη, ἡ χαρτοπαιξία, ἡ ἀσωτία, καὶ ἐν γένει ἡ ἀκαταστασία κάθε ἄλλο, βεβαίως, παρὰ συντείνουν πρὸς εὐτυχίαν μας ἠθικὴν καὶ ὑλικήν. Ἰδοὺ δι' αὐτὰ τί λέγει κἄπου καὶ ὁ περίφημος Ἀμερικανὸς Φραγκλῖνος: [1] «Ἡ συντήρησις καὶ ἑνὸς μόνου πάθους »(ἐκ τῶν ἀνωτέρω) στοιχίζει πολὺ περισσότερον παρὰ ἡ »ἀνατροφὴ δύο τέκνων».

---

[1] Ἰδὲ καὶ Βιβλίον ἀρ. 35 «Βενιαμὶν Φραγκλῖνος».

Ποῖα δὲ μέσα ἔχομεν διὰ νὰ καταπολεμήσωμεν αὐτὴν τὴν ἐντελῶς ψυχικήν, αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἀσθένειάν μας, τὴν ὁποίαν ὅμως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν τὴν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν, διότι δὲν ἐννοοῦμεν καλῶς περὶ τίνος πρόκειται, καὶ τὴν περιφρονοῦμεν, ἀλλ' ἡ ὁποία πολλάκις, διὰ νὰ μὴ εἴπω σχεδὸν πάντοτε, ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὰ φοβερώτερα ἀποτελέσματα. Πῶς, λοιπόν, ἠμποροῦμεν ν' ἀντισταθῶμεν εἰς τὰς ἀτάκτους αὐτὰς ἐπιθυμίας μας, τὰς ὁποίας πᾶς ἄνθρωπος, εἰς οἱανδήποτε κλάσσιν τῆς κοινωνίας καὶ ἂν ἀνήκῃ, τὰς αἰσθάνεται πολλάκις, ἐννοεῖ ὅτι τὸν πολιορκοῦν, ὅτι τὸν πιέζουν ; Τί πρέπει νὰ κάμωμεν :

Ἐναντίον τῆς ἀσθενείας αὐτῆς ἓν καὶ μόνον φάρμακον ὑπάρχει, καὶ εἶνε τὸ ἑξῆς· Πρέπει νὰ ἐνδυναμώσωμεν τὴν ψυχήν μας, νὰ καλλιεργήσωμεν τὸ πνεῦμά μας, νὰ ἐξευγενίσωμεν τὴν καρδίαν μας, ν' ἀναπτύξωμεν τὸν νοῦν μας.

Καὶ ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ εἴμεθα ἀγαθοὶ πρὸς ὅλους, δηλαδὴ ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἄλλους. Τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» καὶ τὸ «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι δύο ῥητά, τὰ ὁποῖα περιέχουν μέσα των, τὸ πρῶτον μὲ δύο, τὸ δεύτερον μὲ ἓξ λέξεις, ὑψηλοτάτας ἐννοίας καὶ μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας. Βιβλία ὁλόκληρα ἐγράφησαν καὶ ἠμποροῦν νὰ γραφοῦν ἀκόμη διὰ τὴν ἐπεξήγησιν καὶ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ὠφελημάτων, ὅσα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν πραγματικήν, τὴν πρακτικήν, καὶ αὐτοπροαίρετον ἐφαρμογὴν τῶν φιλοσο-

φικῶν αὐτῶν παραγγελμάτων ! Διότι δὲν ὑπάρχει τρυφερωτέρα καὶ πολυτιμοτέρα τροφὴ διὰ τὴν ψυχήν μας ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τοῦ οἰκοδομήματος τῆς μεγάλης ἢ μικρᾶς εὐτυχίας τοῦ βίου μας, τῆς εὐτυχίας τῶν τέκνων μας.

Ἠξεύρετε τί λέγει ὁ Βερανζέρος, ὁ δημοτικώτατος Γάλλος ποιητής ; — Μὲ τὸ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς γίνεται ὠφέλιμος εἰς τὸν ἑαυτόν του· μὲ τὸ ν' ἀγαπᾶται γίνεται ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἄλλους». Ἐννοεῖτε τὴν ἔννοιαν, τὴν σημασίαν αὐτῶν τῶν φράσεων; Ὅσον ἀφορᾷ δηλαδὴ εἰς τὴν ἠθικὴν ὠφέλειαν, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύρει κατόπιν της καὶ τὴν ὑλικήν, διότι καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, 99 φορὰς εἰς τὰς 100, ὑπάρχει ἀνταπόδοσις· δηλαδή, ἀγαπᾷς ; βεβαίως θ' ἀνταγαπηθῇς καὶ σὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους· κατώρθωσες νὰ γίνῃς ἀγαπητός ; σχεδὸν βεβαία ἀπόδειξις, ὅτι καὶ σὺ ἀγαπᾷς τοὺς ἄλλους. Τί ὡραιότερον δὲ τούτου ; τί ὠφελιμώτερον ἀπ' αὐτό ; εἰς πᾶσαν περίστασιν, εἰς πάντα κίνδυνον, εἴτε ἠθικόν, εἴτε καὶ ὑλικὸν ἀκόμη; Κατορθώσατε λοιπὸν νὰ διευθύνετε τὴν ἔμφυτον αὐτὴν καὶ φυσικὴν ἰδιότητα τῆς ψυχῆς σας πρὸς σκέψεις γενναιοφροσύνης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀποφεύγετε τὴν ἰδιοτέλειαν, τὸν ἐγωϊσμόν, κατορθώσατε νὰ ἔχετε κάποιον, ὅστις νὰ σᾶς ἀγαπᾷ, καὶ τὸν ὁποῖον ν' ἀνταγαπᾶτε, καὶ νὰ εἶσθε πλέον ἢ βέβαιος, ὅτι θ' ἀποκτήσητε μίαν ἀκένω-

τον πηγήν, ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα συστατικὰ πραγματικῆς εὐτυχίας.

Σὺ τὸ παιδίον, ἂν εἶσαι ἀγαθὸν καὶ εὐπειθὲς πρὸς τοὺς γονεῖς σου, τοὺς συγγενεῖς σου, τοὺς μεγαλειτέρους σου ἐν γένει, μὲ πόσην στοργήν, μὲ πόσην τρυφερότητα δὲν θὰ πληρωθῇς, δὲν θὰ ἀνταμειφθῇς διὰ τὴν ὑπακοήν σου καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀφοσίωσίν του ;

Σύ, ὁ ἀνήρ, ὁ ἐργάτης, ὁ σύζυγος, ἂν εἶσαι ἀγαθὸς πρὸς τοὺς φίλους σου, πρὸς τοὺς καθημερινοὺς συντρόφους τῆς ἐργασίας σου, πρὸς τὴν γυναῖκά σού, θ' ἀπολαύσῃς τὴν γλυκυτέραν ἱκανοποίησιν, βλέπων τὸν ἑαυτόν σου ἀντικείμενον συμπαθείας, ἀντικείμενον τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῶν περιποιήσεων τῶν ἄλλων πρὸς σέ· θ' ἀναπνέῃς ἀέρα ποτισμένον καὶ βαλσαμωμένον, ἀπὸ τὰς μυρωμένας ἀναθυμιάσεις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν ἄλλων πρὸς σέ !

Σύ, ἡ κόρη, ἡ σύζυγος, ἡ μήτηρ, κατώρθωσες νὰ εἶσαι ἀγαθὴ καὶ περιποιητικὴ πρὸς τοὺς γονεῖς σου, τὸν σύζυγόν σου, τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνδρός σου, ὅπως καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς σου, ὑποχρεωτικὴ καὶ βοηθητικὴ εἰς πᾶσαν ἀνάγκην διὰ τοὺς γείτονάς σου καὶ τὰς συντρόφους τῆς ἐργασίας σου; Ἔσο βεβαία, ὅτι θ' ἀπολαύσῃς ἑκατονταπλάσια τῶν ὅσα θὰ καταβάλῃς εἰς ἠθικὰς φροντίδας ἢ σωματικοὺς κόπους !

Ὅλως τὸ ἐναντίον, πόσον ἀξιολύπητος καὶ ἀξία οἴκτου δὲν εἶνε ἡ ζωὴ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν χαρακτῆρα στρυφνόν, οἱ ὁποῖοι πάντοτε κατορθώνουν νὰ δυσαρεστοῦν ὁπωσδήποτε τοὺς ἄλλους ! οἱ ὁποῖοι

ὅ,τι καλὸν βλέπουν εἰς τοὺς ἄλλους, ἀντὶ νὰ προσπαθήσουν καὶ αὐτοὶ νὰ τὸ ἀπολαύσουν, ἢ νὰ τὸ μιμηθοῦν ἁπλῶς, μόνον νὰ φθονοῦν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων ἀρκοῦνται, καὶ ἐν γένει, μὲ δύο λέξεις, εἶνε γεμᾶτοι «ἀπὸ δυστροπίας, ἀπὸ παραξενιὲς» ὅπως λέγομεν κοινῶς !

Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν Φραγκλῖνον, τὸν ὁποῖον καὶ πάλιν μ' εὐχαρίστησίν μου ἀναφέρω, «ἡ δυστροπία τοῦ χαρακτῆρος εἶνε ἡ ἀκαθαρσία τῆς ψυχῆς !» Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖον; Ἄνθρωπος μὲ τοιοῦτον κακὸν χαρακτῆρα καθιστᾷ τὴν ζωήν του ἐνοχλητικωτάτην, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Ρίψατε ἓν βλέμμα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὄχι σπανίας δυστυχεῖς οἰκογενείας, ὅπου καθ' ἡμέραν τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούει κἀνεὶς παρὰ ὕβρεις καὶ ἔριδας, ὅπου βασιλεύει ἡ διχόνοια· ποῦ μὲν ὁ σύζυγος μὲ τὴν γυναῖκά του, ποῦ δὲ αἱ θυγατέρες μὲ τὴν μητέρα των, ἀλλοῦ ὁ πατὴρ μὲ τοὺς υἱούς του ! Κόλασις πραγματική ! . . Καὶ πόσοι δὲν εἶνε τοιοῦτοι δυστυχεῖς καὶ ἐξ αἰτίας ἰδικοῦ των λάθους! Πολλάκις δὲν πταίει παρὰ εἷς καὶ μόνος ἐκ τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ εἷς ἀρκεῖ νὰ δηλητηριάσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν ζωὴν ὅλης τῆς οἰκογενείας ἀνυπόφορον, βίον ἀβίωτον ! Ἐνῷ ἀντὶ αὐτῆς τῆς ἀθλίας ζωῆς θὰ ἦτο δυνατὸν μὲ μικρὰς ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεις, μὲ ὀλίγην ὑπομονὴν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, μὲ ἕνα καλὸν γλυκὺν λόγον νὰ διορθωθῇ ὅλη αὐτὴ ἡ κατάστασις, διατί σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ βασανίζετε τοιουτοτρόπως τὸν ἑαυτόν σας; διατί πολλάκις διὰ μηδαμινὰς

ἀφορμὰς νὰ προξενῆτε τὴν ἀμοιβαίαν ἀντιπάθειαν, ἡ ὁποία πολλάκις καταλήγει εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας! Πόση εὐτυχία ἀσωτεύεται τοιουτοτρόπως χωρὶς λόγον!

Ἐνῷ πόσον τοὐναντίον εἶνε γλυκεῖα ἡ εἰκὼν τῆς οἰκογενειακῆς ἁρμονίας! Τί γοητευτικὸν θέαμα νὰ βλέπῃ κανεὶς μίαν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει ἡ ὁμόνοια, τὸ αἴσθημα τῆς ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεως, τῆς ἀνεξικακίας, τῆς ἀφοσιώσεως, ὅπου μόνον φιλικὰ καὶ γλυκὰ λόγια ἀκούονται, ὅπου ἡ φιλοστοργία τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπαστράπτουν καὶ φωτίζουν μὲ μαγικὸν φῶς τὸ πολλάκις ἓν καὶ μοναδικὸν δωμάτιον τῆς κατοικίας των! Ἆ! βεβαίως εὐλογημένη ἡ οἰκογένεια ἐκείνη, ὅπου ὁ σύζυγος εὑρίσκει καταφύγιον καὶ λησμονεῖ τοὺς κόπους καὶ τὰς πικρίας τῆς ἡμέρας, ὅπου ἡ σύζυγος θέτει εἰς πρᾶξιν ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς οἰκοκυρᾶς, τὴν φιλεργίαν, τὴν καθαριότητα, τὴν τάξιν, τὴν οἰκονομίαν, ὅπου ἐκτελεῖ μ' εὐχαρίστησιν καὶ προθυμίαν, τὰ τόσον συγκινητικὰ καθήκοντα μητρὸς καὶ συζύγου!

Πολλάκις τὰ ἀπαιτούμενα ἐλλείπουν, εἶνε ἀληθές, ἀλλ' ἡ ἀμοιβαία συμπάθεια καὶ ἀγάπη συμπληρώνει τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀντικαθιστᾷ πολλὰς ἀπὸ τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις· ἓν μειδίαμα ἰσοφαρίζει πολλάκις μὲ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πλούτου! Τὸ στρῶμα, τὸ κάθισμα εἶνε σκληρόν, ἀλλὰ τὸ βλέμμα εἶναι μαλακὸν καὶ

γλυκύ! Ἡ κατοικία, τὸ δωμάτιον εἶναι στενόχωρον, μικρόν, ἀλλ' ἰδοὺ μία ἐπὶ πλέον εὐκαιρία καὶ ἀφορμή, νὰ εἶνε ὁ εἷς πλησιέστερον εἰς τὸν ἄλλον!

Ἡ οἰκογένεια ἔχει ἀπολαύσεις, ἔχει χαράς, τὰς ὁποίας οὐδ' αὐτὴ ἡ μεγαλητέρα πτωχεία δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰς ἀφαιρέσῃ, νὰ τὰς στερήσῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἂν τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας αὐξάνουν πολλάκις τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς, τὰ ὑπερνικᾷ ὅμως, ἐπίσης πολλάκις, καὶ θριαμβεύει ἡ συνεργασία, ἡ ἐγκάρδιος ἀγάπη, ἡ συνεννόησις εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀφοσίωσις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως ἐννοεῖτε, ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς βίος κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις ἐντὸς τοῦ προγράμματος τῆς τέχνης τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς εὐτυχής, εἶνε ἓν ἐκ τῶν στοιχείων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγὼ τοὐλάχιστον δίδω τὴν μεγαλητέραν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Ἀλλὰ ἐννοῶ οἰκογένειαν ἔντιμον καὶ εὐλογημένην ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν ὁποίαν παρεσκεύασε κανεὶς μὲ πᾶσαν φροντίδα, χωρὶς βίαν, καὶ χωρὶς ἐλαφρότητα. Μὲ ὀλίγας λέξεις, τέλος, ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ καὶ νὰ διακηρύξω, ὅτι ὁ οἶκος, ἡ οἰκογένεια δηλαδή, εἶνε τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μορφώνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τἀνωτέρω, κατατάσσω, εἰς τὴν πρώτην ἐπίσης γραμμήν, μεταξὺ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συντείνουν πολὺ εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ θεωρῶ ὡς τοιαῦτα πρῶτον μὲν

τὰς ῥωμαντικὰς ἐκείνας ἰδέας, τὰς ὁποίας πολλοὶ ἀπέκτησαν καὶ ἀποκτοῦν ἴσως, καὶ χάριν τῶν ὁποίων παραμελοῦν καὶ παραβλέπουν δυστυχῶς τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικήν των ἡσυχίαν, βλάπτουν δ' ἐνίοτε καὶ τὴν ὑγείαν των, διότι προσπαθοῦν ν' ἀπομιμηθοῦν ὅσα τυχὸν ἀνέγνωσαν, ἢ ἤκουσαν ἀνούσια ῥωμαντικὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, ἐξ αὐτῶν τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν δυστυχῶς σήμερον καὶ πρὸ ἐτῶν μεταξὺ τοῦ λαοῦ· δεύτερον δὲ καὶ σπουδαιότερον, τοὺς παρανόμους συνοικισμούς, τὴν παράνομον συζυγίαν, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὄχι πολὺ σπανίως βλέπομεν, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ προξενῇ, καθὼς θὰ ἤλπιζε κανείς, καὶ μεγαλην ἐντύπωσιν, συζυγίαν ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἔχει ὡς βάσιν αὐτὴν τὴν περιφρόνησιν τῶν νόμων Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁμοιάζει πρὸς τὰ κτίρια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κτίζονται εἰς ἀμμώδες καὶ σαθρὸν ἔδαφος, καὶ συνεπῶς δὲν ἠμποροῦν παρὰ νὰ κρημνισθοῦν ἀργὰ ἢ γρήγορα, καὶ νὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὰς μεγαλειτέρας καταστροφάς.

Ὀλίγας μόνον λέξεις, βλέπετε, σημειώνω διὰ τὸ λεπτὸν αὐτὸ ζήτημα, διότι αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐπιδεικνύει τὴν ἀνηθικότητά του. Ἄλλως τε, νὰ εἶσθε πλέον ἢ βέβαιοι, ὅτι, ἂν κατορθώσετε ν' ἀποκτήσετε τὴν φήμην τιμίου καὶ ἐργατικοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ λάβετε ἀνάγκην νὰ προστρέξετε εἰς τὰ παράνομα αὐτὰ μέσα, καὶ ὅτι τοὐναντίον δὲν θὰ δυσκολευθῆτε νὰ εὕρετε σύζυγον, ἡ ὁποία νὰ σᾶς κάμῃ ὁπωσδήποτε εὐτυχεῖς. Ὅλαι αἱ μητέρες, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔχουν θυγατέρας εἰς ὥραν γάμου,

θὰ ῥίψουν τὰ βλέμματά των ἐπάνω σας, θὰ μεταχειρισθοῦν μάλιστα χίλια δύο διάφορα μέσα καὶ πανουργίας, συγχωρημένας ἄλλως, διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ προσελκύσουν ἕνα νέον, ἕνα γαμβρὸν τοιοῦτον πολύτιμον, ἐνῷ τοὐναντίον ὅσοι ἀπέκτησαν ὄνομα ἄσωτον καὶ σπάταλον, θὰ βλέπουν ὅλας τὰς τιμίας θύρας κλεισμένας ἐμπρός των καὶ θὰ εὕρουν μόνον ἀνταξίας των νέας, αἱ ὁποῖαι καὶ σύζυγοι κακαὶ θὰ εἶναι, καὶ πολὺ χειρότεραι μητέρες.

Βλέπετε λοιπὸν καὶ πάλιν, ὅτι πολύ, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τὸ πᾶν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους, τὴν ἰδικήν σας θέλησιν, καὶ ὅτι παρὰ νὰ περιμένῃ κἀνεὶς ἀπὸ τὴν ἀνύπαρκτον αὐτὴν θεὰν τὴν Τύχην, τὸ προτιμότερον εἶνε νὰ ἐλπίζῃ τὴν πολλὴν ἢ ὀλίγην εὐτυχίαν του ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἐξεπλήρωσε καὶ ἐκπληροῖ τὸ καθῆκόν του, εἰς ὁποιανδήποτε κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἂν ἀνήκῃ, ὁποιανδήποτε ἐργασίαν καὶ ἂν ἐπαγγέλλεται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ εἶνε σπουδαῖος παράγων εὐτυχίας. Ἂν δὲ καθίσετε καὶ ἀνακρίνετε σεῖς οἱ ἴδιοι, μόνοι σας, τὸν ἑαυτόν σας, τὸν καθημερινόν σας βίον, τὴν καθημερινήν σας ζωήν, καὶ προσέξετε ὀλίγον, νομίζω καὶ ἐλπίζω, ὅτι θὰ εὕρετε πολλὰς τοιαύτας ἡμέρας σχετικῆς εὐτυχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἡ Ἐκπαίδευσις.

Τώρα, ἂς ἔλθωμεν καὶ εἰς ἓν ἄλλο ζήτημα. Εἴπαμεν προηγουμένως, ὅτι ἡ ἐργασία εἶνε μία ἀπὸ τὰς πρώτας βάσεις, τοὺς πρώτους παράγοντας τῆς σχετικῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἠμπορεῖ κἀνεὶς νὰ ἐργάζεται ἀκαταπαύστως; Βεβαίως ὄχι, διότι καὶ τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Πῶς λοιπὸν θὰ περάσετε, θὰ διαθέσετε αὐτὰς τὰς διαθεσίμους ὥρας; Ἂν δὲν ἔχετε ἀποκτήση τὴν συνήθειαν νὰ εὑρίσκετε εὐχαρίστησιν εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀπολαύσεις, βεβαίως θὰ καταφύγετε μόνον εἰς ὑλικὰς τοιαύτας· ἂν ὅμως τοὐναντίον τὸ πνεῦμά σας εἶνε ἀνεπτυγμένον, ἂν ἔχετε μικρὰν ἐκπαίδευσιν, ἐκτὸς τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχετεὅσον ἀφορᾷ, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐπαγγέλματός σας, θὰ ἔχετε βεβαίως καὶ ἐπιθυμίας καὶ διασκεδάσεις πλέον λεπτάς, πλέον εὐγενεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόλαυσις θὰ εἶναι πολὺ πλέον εὐχάριστος καὶ πολὺ ὀλιγώτερον δαπανηρά. Ἓν καλὸν βιβλίον π. χ. στοιχίζει πολὺ ὀλιγώτερον, παρὰ μία ἑσπέρα ἐντὸς καπηλείου. Εἰς τὴν πατρίδα μας δυστυχῶς δὲν ἐγενικεύθησαν ἀκόμη αἱ Σχολικαὶ βιβλιοθῆκαι, τῶν ὁποίων ἡ ἵδρυσις

εἶνε ἔργον τοῦ Συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων κυρωθὲν ὑπὸ τῆς Πολιτείας, οὔτε κατωρθώθη ἡ σύστασις δημοσίων βιβλιοθηκῶν καὶ λαϊκῶν ἀναγνωστηρίων, ὅπως εἰς ἄλλα πολιτισμένα ἔθνη, ὅπου ἠμπορεῖ ὁ καθεὶς ν' ἀναγινώσκῃ ὅ,τι δήποτε θέλει, ἢ καὶ νὰ δανεισθῇ ἕν καλὸν βιβλίον πρὸς ἀνάγνωσιν διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Μέχρις ὅτου ὅμως εὑρεθοῦν καὶ εἰς ἡμᾶς μερικοὶ πλούσιοι καὶ γενναιόφρονες, νὰ φροντίσουν διὰ τὴν σύστασιν Σχολικῶν ἢ λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀναγνωστηρίων, τὰ ὁποῖα φρονῶ ὅτι εἶνε μία ἀπὸ τὰς μεγίστας ἀνάγκας, ἕν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἀποτελεσματικωτέρων μέσων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, λέγω, νομίζω ὅτι δὲν εἶνε ἀκατόρθωτον, οὔτε πολὺ δύσκολον, διὰ τοὺς περισσοτέρους τοὐλάχιστον, μὲ μικράς τινας οἰκονομίας καθ' ἑβδομάδα νὰ καταρτίσῃ κανεὶς διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν οἰκογένεάν του μικρὰν βιβλιοθήκην, μὲ ὀλίγα μέν, ἀλλὰ καλὰ βιβλία, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπαραιτήτως, τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καθὼς καὶ ἄλλας ἱστορίας, διηγήματα, περιηγήσεις, τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ἰουλίου Βέρν κτλ., τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφων κανεὶς ἐκ τῆς ἡμερησίας ἐργασίας του καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ καθήμενος εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν μετὰ τὸ φαγητόν, ἢ παρὰ τὴν ἑστίαν ἐν καιρῷ χειμῶνος, ν' ἀναγινώσκῃ πρὸς εὐχαρίστησιν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς οἰκογενείας του. Κατὰ τὴν ἰδέαν μου, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μεγαλητέρα εὐχαρίστησις καὶ ἀπόλαυσις ἀπὸ τὴν ἀνά-

γνωσιν ἑνὸς καλοῦ βιβλίου, διότι ἐκτὸς τῆς στιγμιαίας ἀπολαύσεως ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ἱστορίας ἢ διηγήματος ἀγνώστου μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς, ἐκτὸς αὐτῆς τῆς εὐχαριστήσεως, λέγω, εἰς ἓν καλὸν βιβλίον εὑρίσκει κανεὶς ἕνα σωρὸν σοφὰς ἰδέας, συμβουλάς, ὁδηγίας κτλ. Ἡ ἐν γένει ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τροφή, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνομεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν, τὰ μέγιστα συντείνει εἰς τὸ νὰ ἀντλῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του πλέον δυνάμεις καὶ θάρρος διὰ ν' ἀντιμετωπίζῃ τἀτυχήματά του, ὁδηγίας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματός του, σοφίαν δὲ καὶ φρόνησιν διὰ τὴν κατάλληλον διαχείρισιν τῶν εὐτυχῶν περιστάσεών του.

Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ ὠφελήματα δὲν ἐπιτυγχάνονται ἄλλως, παρὰ ὅταν ἔχῃ κανεὶς τὴν ἀναγκαίαν, ἔστω καὶ μετρίαν ἐκπαίδευσιν, διὰ νὰ ἐννοῇ τὰ βιβλία. Τὴν γνώμην δὲ αὐτὴν περὶ ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὁποίαν ἐκθέτω ἐδῶ, πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατενόησαν καὶ τὴν παρεδέχθησαν ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, καὶ χάριν αὐτῆς κατήρτισαν καὶ παρεδέχθησαν νόμους, διὰ τῶν ὁποίων παρέχουν ἐντελῶς δωρεὰν τὴν κατωτέραν καὶ μέσην ἐκπαίδευσιν, δηλαδὴ τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῶν γνώσεων, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπολύτως ἀναγκαῖος διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει· ἐκτὸς δὲ τούτου, τὰ περισσότερα κράτη ἔκαμαν καὶ κἄτι περιπλέον, καὶ ἄλλους νόμους δηλαδή, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλουν καὶ θεωροῦν τὴν κατωτέραν καὶ μέσην ἐκπαίδευσι

ὑποχρεωτικήν, ἐπὶ ποινῇ καὶ προστίμῳ κτλ. ὅπως εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Σουηδίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ὡς πρώτιστον καὶ ἀναγκαιότατον στοιχεῖον διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον, ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦν τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν.

Λοιπόν, φροντίσατε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων σας, μὴ παραμελεῖτε τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας των καὶ τῆς ψυχῆς των, διότι θὰ τὰ στερήσετε πρῶτον μέν, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ἕν ἀπὸ τὰ ἀσφαλέστερα μέσα διὰ νὰ εὐτυχήσουν, πολὺ ἢ ὀλίγον, εἰς τὴν ζωήν των, ἔπειτα δε θὰ τὰ στερήσετε καὶ ἕνα σωρὸν ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀπολαύσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ κέρδος ἠθικὸν καὶ πραγματικὸν θὰ ἔχουν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴν οἰκονομίαν, διότι, καθὼς εἶπα, αἱ ἀπολαύσεις αὐταί, αἱ πνευματικαὶ ὅπως τὰς ὀνομαζω, καὶ ζωηρότεραι εἶναι καὶ ἀληθέστεραι καὶ διαρκέστεραι καὶ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι, παραβαλλόμεναι δὲ πρὸς τὰς ἄλλας, εἶναι καὶ πολὺ εὐθηνότεραι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Θέλησις καὶ ἐργασία.

Αὐτὴ εἶνε, μὲ γενικὰς γραμμὰς ἡ θεωρία καὶ ὅσα ἐν γένει ἤθελα νὰ σᾶς εἰπῶ περὶ τῆς τέχνης τοῦ νὰ εἶνε κανεὶς εὐτυχής, ἢ μᾶλλον, ὅπως εἶπα καὶ εἰς τὰς ἀρχάς, τοῦ νὰ εἶνε κανεὶς ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον δυστυχής. Τώρα, ἠμποροῦσα νὰ προσθέσω καὶ πολλὰς σκέψεις κάπως ὑψηλοτέρας τάξεως καὶ ἀπόψεως, τὰς ὁποίας θὰ ὠνόμαζα ὑπερφυσικὰ αἴτια τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας καὶ δυστυχίας σχετικῶς μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς συνυπάρξεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ σκοποῦ τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπ' αὐτῆς κ.τ.λ. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοιαῦται θεωρίαι θὰ ηὔξαναν πολὺ τὸν ὄγκον καὶ θὰ ἐξέφευγαν ἀπὸ τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου· ἔπειτα δὲ νομίζω ὅτι περισσοτέραν χάριν θὰ εὕρω ἐκ μέρους σας περιορισθείς, ὅπως καὶ ἔκαμα, εἰς κυρίως πρακτικὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας. Ὥστε ἂς σᾶς ἀρκέσουν αὐτὰ τὰ ὀλίγα, φθάνει μόνον νὰ παραδεχθῆτε, καθὼς ἐλπίζω, ὅτι ὅσα περιέχονται ἐντὸς τοῦ ἄνευ ἀξιώσεων βιβλιαρίου αὐτοῦ βασίζονται καὶ εἶνε προϊὸν τῆς μελέτης καὶ τῆς προσεκτικῆς παρατηρήσεως τῶν διαφόρων περιστάσεων τοῦ καθημερινοῦ βίου,

καὶ ὅτι εἶνε παρατηρήσεις καὶ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἀκόμη χρόνων ἔκαμαν πλεῖστοι ὅσοι σοφοὶ καὶ ἠθικολόγοι πάσης φυλῆς καὶ παντὸς ἔθνους.

Βλέπετε, δὲν ἦλθα νὰ σᾶς εἰπῶ: — Αἴ, φίλοι μου, ὑπομονή, τοιαύτη εἶνε ἡ ζωή· ἔχει καὶ καλὰ ὅπως καὶ πολλὰ δυσάρεστα, ἀλλὰ σεῖς πάντοτε νὰ εἶσθε εὐχαριστημένοι ἀφ' ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν σᾶς εὕρῃ — τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ ὡσὰν νὰ σᾶς ἔλεγα ἁπλούστερα: Ἂν τυχὸν θραύσετε τὸ ἓν πόδι σας, μὴ σκέπτεσθε, μὴ στενοχωρεῖσθε διὰ τὸ δυστύχημά σας αὐτό, ἀλλὰ νὰ δοξάσετε τὸν Θεόν, καὶ νὰ εὐχαριστῆσθε ὅτι δὲν ἐθραύσατε καὶ τὰ δύο σας πόδια. Οὔτε ἐπίσης σᾶς λέγω, ὅπως πολλοὶ μέχρι τοῦδε καὶ εἶπαν καὶ ἔγραψαν: — Μὴ ἀποβλέπετε ποτὲ εἰς τοὺς καλητέρους σας, εἰς τοὺς εὐτυχεστέρους σας, ἀλλὰ μόνον εἰς τοὺς εὑρισκομένους εἰς χειροτέραν ἀπὸ σᾶς θέσιν — σκέψιν τὴν ὁποίαν κακῶς, νομίζω, πολλοὶ ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦν ἴσως ὡς ἠθικοφιλοσοφικὴν ἀλήθειαν. Βεβαίως κακόν, κάκιστον εἶνε νὰ ὑποβλέπῃ κανεὶς καὶ νὰ ῥίπτῃ βλέμματα φθόνου ἐπὶ τῆς πιθανῆς ἢ φαινομενικῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων, ὅσοι εὑρίσκονται εἰς καλητέραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του θέσιν, τὴν ὁποίαν ἄλλως πιθανώτατα νὰ τὴν ἀπέκτησαν δικαίως καὶ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου των· ναί, ἀλλ' ἐπίσης κακὸν νομίζω καὶ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς μ' ἓν εἶδος ἐγωϊσμοῦ σχεδὸν τοὺς εὑρισκομένους εἰς χειροτέραν ἀπὸ αὐτὸν κατάστασιν διὰ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα, τρόπον τινά, νὰ χαίρῃ ὅτι δὲν εἶνε ἐπίσης δυστυχὴς ὅσον αὐ-

τός. Ὄχι τὸ μυστικὸν τῆς τέχνης τῆς εὐτυχίας, ἂν ἠμπορῇ κανεὶς νὰ τὴν ὀνομάσῃ τέχνην, δὲν τὸ ἀνεζήτησα εἰς τοιαύτας παραβολὰς καὶ συγκρίσεις· κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνος ἡ μέθοδος αὐτή, διότι διεγείρει τὴν ἀντιζηλίαν, τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὸ μῖσος ἀκόμη κατὰ τῶν ἔστω καὶ κατὰ τὰ φαινόμενα εὐτυχεστέρων μας, τὴν περιφρόνησιν δὲ καὶ τὸν οἶκτον διὰ τοὺς χειροτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ἐν γένει διότι πολὺ ὀλίγον συντελεῖ, νομίζω, εἰς τὴν ἀγαθὴν συμβίωσιν μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας.

Τοὐναντίον τὸ μυστικὸν αὐτὸ τὸ ἀνεζήτησα, καθὼς εἴδατε, εἰς αὐτὸ τὸ ἄτομόν σας, εἰς τὴν προσωπικότητά σας, εἰς τὸ ὑπεύθυνον τῶν πράξεών σας, εἰς τὴν ἐνεργητικότητά σας, εἰς τὴν προορατικότητά σας, τὴν τάξιν εἰς ὅλα σας τὰ ἔργα, εἰς τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς σας, εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν καλὴν θέλησιν εἰς πᾶσαν πρᾶξίν σας, καί, μὲ τὴν ταπεινήν μου γνώμην, νομίζω, ὅτι ἐξέλεξα καὶ παρηκολούθησα εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ ἀληθέστερον δόγμα, ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ τὸ πρακτικώτερον, τὸ εὐγενέστερον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ δύναται κανεὶς νὰ ἐπωφεληθῇ περισσότερα καὶ εὐκολώτερα. Καὶ μοῦ φαίνεται, ὅτι θὰ μὲ δικαιώσετε, ἂν ῥίψετε ἓν βλέμμα, ὄχι ἐπιπόλαιον ἐννοεῖται, ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν βλέπομεν καθ' ἡμέραν, ὅτι ἡ θέλησις, ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἐπιμονὴ εἶναι τὰ μόνα μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα κατωρθώθησαν μέχρι τοῦδε αἱ καθημεριναὶ καὶ ἀκατάπαυστοι τελειοποιήσεις εἰς

πᾶν ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν;

Τί περισσότερον ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς κατακτήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ἐπὶ τῆς ὕλης; Ἡ Τύχη ἆρά γε τὰ κατώρθωσεν ὅλ' αὐτὰ τὰ θαύματα; Ὄχι· τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ τὰς ἐφαρμογάς του δὲν τὸν ἀνεκάλυψεν ἡ τύχη, οὔτε τὸν ἀτμὸν καὶ τὴν χρησιμοποίησίν του, οὔτε τὰ θαύματα τῆς ἀστρονομίας! Τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, τὴν διώρυγα τῆς Κορίνθου δὲν τὰς ἔκαμεν ἡ τύχη, οὔτε τὰς σήραγγας τοῦ Ἁγίου Γοθάρδου καὶ τοῦ Κενησίου ὄρους, οὔτε τὸν ὑπερσιβηρικόν, οὔτε τὸν ὑπεραμερικανικὸν σιδηρόδρομον, οὔτε τὰ θαλάσσια πλωτὰ μέγαρα, τὰ ὑπερωκεάνια δηλαδὴ ἀτμόπλοια, τὰ ἐναυπήγησεν ἡ τύχη, οὔτε καὶ τόσας ἄλλας κοινωφελεῖς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις τὰς ἐπραγματοποίησεν ἡ τύχη! Ὄχι ὅλ' αὐτὰ τὰ εὐεργετήματα τὰ παρεσκεύασε καὶ τὰ προσέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐργασία, μαζὶ μὲ τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε παρὰ ὁ πραγματικὸς καὶ δίκαιος καρπὸς τῆς ἐργασίας.

Λοιπόν, ἂν εἶνε ἀληθές, ὅπως καὶ εἶνε, ὅτι ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐργασία κατώρθωσε νὰ καλητερεύσῃ καὶ νὰ διευκολύνῃ, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τὴν τύχην καὶ τὰς συνθήκας τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν τὴν λάβωμεν γενικῶς καὶ ὡς μίαν μᾶζαν, ἐπίσης εἶνε ἀληθὲς καὶ βέβαιον, ὅτι οἱ αὐτοὶ παράγοντες, τὰ ἴδια δηλαδὴ μέσα, ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐργασία, δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ καλητερεύσουν καὶ νὰ ἐλα-

φρύνουν τὴν θέσιν καὶ τὴν τύχην καὶ ἑνὸς ἑκάστου ἀνθρώπου ἰδιαιτέρως, ὡς ἀτόμου.

Τώρα, βέβαιον καὶ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ ὑπάρχουν μερικοὶ προνομιοῦχοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εὗρον καὶ εὑρίσκουν, ἀπὸ τῆς παιδικῆς των ἡλικίας ἀκόμη, τὸν δρόμον ἀνοικτόν, ὅπως λέγομεν κοινῶς· ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, σχετικῶς πρὸς τὸ ὅλον τῶν ἀνθρώπων, εἶνε τόσῳ μικρός, ὥστε δὲν δύναται, καὶ οὔτε πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι τοῦτο εἶνε μία ἐξαίρεσις τοῦ γενικοῦ κανόνος, αἱ ἐξαιρέσεις δὲ ἠξεύρετε ὅτι δὲν ἀποτελοῦν τοὺς κανόνας. Ἄλλως νὰ εἶσθε πλέον ἢ βέβαιοι, ὅτι πολὺ περισσότερον εὐδοκιμοῦν καὶ ἐπιτυγχάνουν ὅσοι ἀνοίγουν τὸν δρόμον τοῦ βίου των μόνοι των, παρὰ ὅσοι τὸν εὑρίσκουν ἀνοικτόν, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων· διότι οἱ τελευταῖοι αὐτοί, συνηθισμένοι ἀπὸ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν νὰ βλέπουν αὐτὴν τὴν Κυρίαν Τύχην πάντοτε μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη της, δὲν κοπιάζουν, δὲν κάμνουν τίποτε, διὰ νὰ συγκρατήσουν τοὐλάχιστον καὶ μονιμοποιήσουν αὐτὴν τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν των, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀποχαυνώνονται, ζοῦν χωρὶς καμμίαν φροντίδα, περιπίπτουν ἀπὸ ἀφροφίνης εἰς ἀφροσύνην, γίνονται ἀνίκανοι πρὸς κάθε τι, καί ...ἐντὸς ὀλίγου ἢ πολλοῦ χρόνου δοκιμάζουν καὶ τὰ ἀντίστροφα τῆς τύχης, τὰ ὁποῖα καὶ εἶναι πολὺ φοβερώτερα δι' αὐτούς, διότι, ὡς ἐντελῶς ἀσυνήθιστοι εἰς τὸν καθημερινὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, εὑρίσκονται ἐντελῶς ἀπαράσκευοι καὶ

ἀνίκανοι νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ νὰ θριαμβεύσουν κατ᾽ αὐτῶν.

Μακράν, λοιπόν, ἀπὸ ὅλους σας, ἡ ἐσφαλμένη ἰδέα, ὅτι ἡ εὐτυχία δὲν εἶνε δυνατὴ παρὰ δι᾽ ὀλίγους, διὰ μίαν τάξιν ἀνθρώπων, ὡς τοὺς προνομιούχους αὐτοὺς ὅσους ἀνέφερα. Μακράν ! Διότι πρέπει νὰ γνωρίζετε ἄλλως, ὅτι ἐκ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκ τῶν πτωχοτέρων μάλιστα, ἐξῆλθον καὶ ἀνεφάνησαν οἱ περισσότεροι μεγάλοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι μόνοι των, μὲ μόνην τὴν ἀκαταπόνητον θέλησίν των, τὴν ἐργασίαν των καὶ τὴν ἐπιμονήν των, παρεσκεύασαν λαμπροτάτην κοινωνικὴν ἀποκατάστασιν, πολλοὶ δὲ ἀπ᾽ αὐτοὺς καὶ ἐπλούτησαν καὶ ἐδοξάσθησαν περισσότερον ἀφ᾽ ὅσον φαντάζεσθε· καὶ ἔχομεν ἄπειρα τοιαῦτα παραδείγματα.

Εἴθε λοιπόν, ὅσα ἀνεγνώσατε εἰς τὰς σελίδας αὐτάς, νὰ σᾶς δώσουν τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀναγκαίαν αὐτοπεποίθησιν, ὥστε, κατὰ τὸ δυνατόν, ν᾽ ἀγωνισθῆτε διὰ παντὸς μέσου πρὸς ἀπόκτησιν ὄχι βεβαίως τῆς τελείας εὐτυχίας, ἡ ὁποία εἶνε, φαίνεται, πρᾶγμα ἀκατόρθωτον ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐκείνης τῆς σχεδὸν εὐτυχοῦς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ὁ καθεὶς εὔχεται καὶ ἐπιθυμεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του, διὰ τὰ τέκνα του, διὰ τοὺς φίλους του καὶ δι᾽ ὅλον τὸν κόσμον !

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α.Β.Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΣΕΙΡΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΕΠΟΠΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

33 πολύχρωμοι πίνακες μετ' ἐπεξηγηματικοῦ κειμένου ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ καὶ Σ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

ΚΟΙΝΗι ΔΑΠΑΝΗι

Γ. ΜΑΡΑΣΛΗ ΚΑΙ Μ. ΚΟΡΓΙΑΛΕΝΙΟΥ

Πωλοῦνται κατὰ φύλλα ἐντὸς στερεοῦ χαρτοφύλακος δραχ. 35.— Ἕτοιμοι πρὸς ἀνάρτησιν δρ. 40.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1905

61) Ἡ Μακροβιότης ὑπὸ Γ. Δ. Λαμπρινοπούλου ἰατροῦ.
62) Συλλογαὶ Φυσικῆς Ἱστορίας ὑπὸ Γ. Δροσίνη.
63) Ἡ Ἰταλία ὑπὸ Χ. Ἀννίνου.
64) Τὰ θηρία, κατὰ τὸ γαλλικὸν ὑπὸ τῆς Κας Α. Ο.
65) Πειράματα Φυσικῆς ὑπὸ Β. Αἰγινήτου.
66) Ἄσωτοι υἱοὶ διήγημα ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Ἰουλίας Ν. Καρόλου.
67) Ἡ Ὅρασις ὑπὸ Μ. Νεοκλ. Καλαβροῦ ὀφθαλμιάτρου.
68) Ὁ Μικρὸς Κτηνοτρόφος ὑπὸ Ρ. Δημητριάδου.

1900—1904

1) Ὁ Οὐρανός.—2) Ἡ Ἐκκλησία μας.—3) Ἡ Γῆ τοῦ πυρός.—4) Ὁ Ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμά του.—5) Τὰ Ὠφελιμώτερα πετηνά.—6) Ὁ Στρατιώτης.—7) Ὁ Ὑλικὸς κόσμος.—8) Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου.—9) Ὁ Μικρὸς Πλούταρχος, Α'.—10) Ἡ Εὐρώπη.—11) Ὁ Κὺρ Σῖμος.—12) Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν.—13) Αἱ Μέλισσαι.—14) Ἡ Αἴγυπτος.—15) Ἥλιος Ζωὴ καὶ κίνησις.—16) Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.—17) Νοσήματα καὶ Μικρόβια.—18. Ὁ Γεωργός.—19) Ὁ Κολόμβος.—20) Ὁ μικρὸς Πλούταρχος, Β'.—21) Ὁ Χαρακτήρ.—22) Ἡ Βασίλισσα Βικτωρία.—23) Ὁδηγὸς τῆς Οἰκοδεσποίνης.—24) Ὁ Ἐθνικὸς Πλοῦτος, Α'.—25) Μάρτυρες τῆς Ἐπιστήμης.—26) Ἡ Ρωσία.—27) Ὁ Ἐθνικὸς Πλοῦτος, Β'.—28) Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.—29) Τὸ Δένδρον.—30) Ἱστορία ἑνὸς πλουσίου.—31) Πρῶται βοήθειαι.—32) Ὁ Μικρὸς Πλούταρχος, Γ'.—33) Ἀνέκδοτα ζῴων.—34) Τὰ ἄνθη.—35) Βενιαμὶν Φραγκλῖνος.—36) Ὁ Βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.—37) Αἱ Ὄρνιθες.—38) Αἱ Γειτόνισσαι.—39) Τὸ Γάλα.—40) Οἱ Ἀργοναῦται.—41) Ὁ Καθαρὸς ἀήρ.—42) Οἱ Τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχαι.—43) Οἱ Μετανάσται.—44) Ὁ Οἶνος.—45) Τὸ Κράτος τοῦ Πλούτου.—46) Οὐασιγκτών.—47) Ὁ Μεταξοσκώληξ.—48) Ἀνακαλύψεις τοῦ 19ου αἰῶνος.—49) Τὸ Βρέφος.—50) Φρειδερῖκος ὁ Μέγας.—51) Ἀποταμίευσις.—52) Ὁ καπνός.—53) Σουηδία.—54) Τὸ Ψάρευμα.—55) Ἱστορία τῆς Μετάξης.—56) Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος.—57) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας.—58) Τὰ Μεταλλεῖα.—59) Ἐκ τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου.—60) Ἡμερολόγιον Ἐρημίτου.

Νόμος ,ΒΨΠΑ' τοῦ Ἑλλην. Κράτους.—Ἀπαλλάσσονται ταχυδρομικῶν τελῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἐκδιδόμενα καὶ ἐντὸς τοῦ κράτους ἀποστελλόμενα ταχυδρομικῶς βιβλία αὐτοῦ.

Νόμος 303 τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.—Ἐπιτρέπεται ἡ ταχυδρομικῶς ἀτελὴς εἰσαγωγὴ καὶ κυκλοφορία ἐν Κρήτῃ τῶν βιβλίων τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

ΛΕΠΤΑ 40

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀκαδημίας, ἀριθμὸς 48.